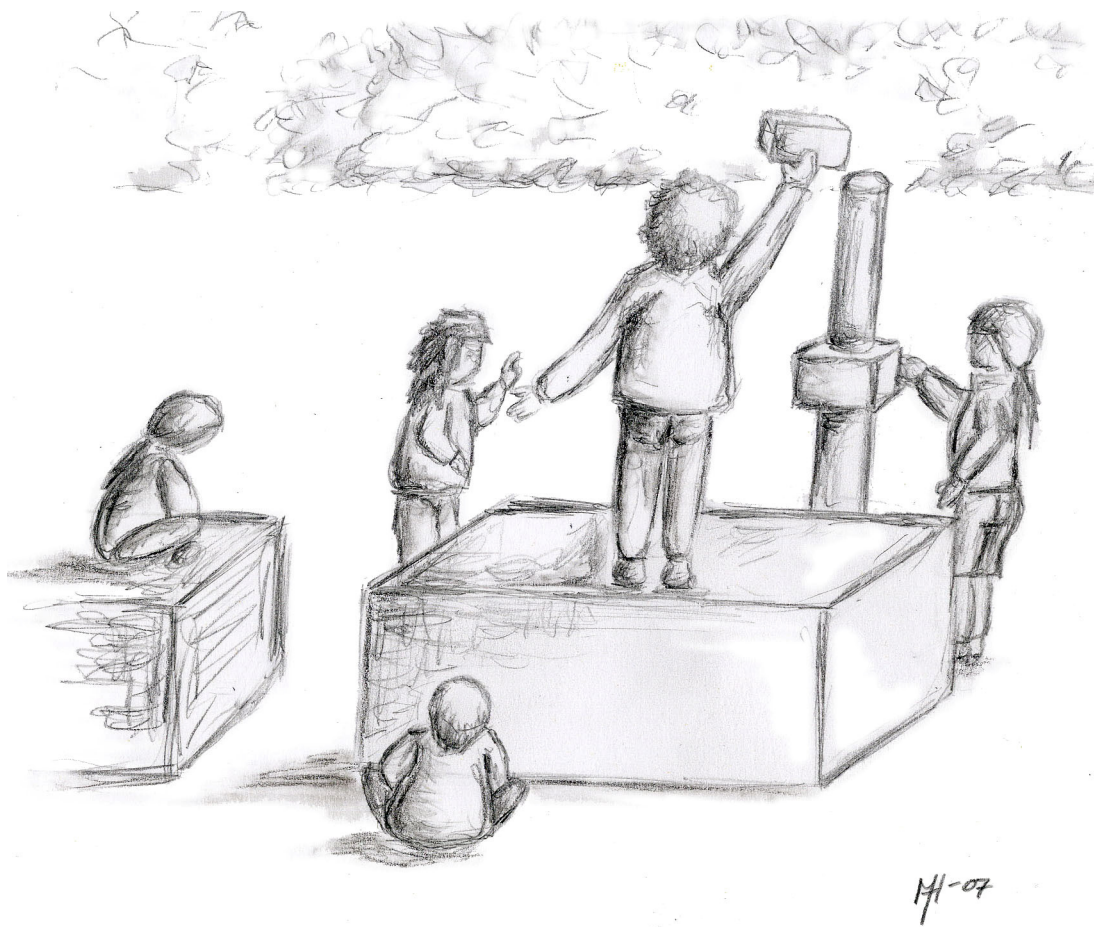

Förskolegård för ett Reggio Emilia inspirerat tankesätt

Malin Hermansson

FÖRORD

Detta examensarbete är genomfört inom magisterprogrammet Natur, Hälsa och Trädgård. Det är utfört inom fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap vid Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp. Arbetet motsvarar 10 poäng och är genomfört på D-nivå.

Innan jag började studera till landskapsingenjör på universitetet för cirka fyra år sedan jobbade jag ett år inom förskoleverksamheten. Detta har bidragit till att mitt intresse för barn och deras utemiljö är mycket starkt. Jag bestämde mig därför tidigt för att jag i mitt examensarbete på magisterprogrammet Natur, Hälsa och Trädgård ville göra något som hade med utformningen av förskolegårdar att göra. Jag tog kontakt med Camilla Eriksson på lokalförsörjningsförvaltningen i Göteborg för att höra efter om de hade något projekt på någon förskolegård som behövde göras. Hon gav mig tips om att personalen på Edwin Ahlqvist vägs förskola ville förändra sin gård. Hon berättade att de arbetar med ett Reggio Emilia inspirerat tankesätt och att de ansåg att gården fungerade dåligt till den verksamhet de vill bedriva. Jag tyckte det skulle vara intressant att ta reda på vad som krävdes av en förskolegård för att den ska kunna bli en del i den pedagogiska verksamheten då personalen arbetar med ett Reggio Emilia inspirerad tankesätt. En förskolegårds utformning är starkt beroende av de förutsättningar som finns på platsen. Därför såg jag det som en självklarhet att diskutera mina resultat utifrån en befintlig gård, vilken i detta fall blev gården på Edwin Ahlqvist vägs förskola. Min förhoppning är dock att detta arbete ska kunna fungera som inspirationskälla även på andra förskolegårdar med andra förutsättningar.

Jag hoppas att detta arbete ska bli till nytta för både planerare, förskolepersonal och förvaltare. Att man på olika sätt ska kunna använda sig av denna rapport för att inspireras till att skapa en bättre utemiljö för barn och förskolepersonal, där de kan bedriva en Reggio Emilia inspirerad pedagogik.

Jag vill lyfta fram och tacka personalen på Edwin Ahlqvists vägs förskola för att de ställt upp på intervju och delat med sig av sin värdefulla kunskap. Jag vill även tacka Camilla Eriksson på lokalförsörjningsförvaltningen i Göteborg för hennes tips på förskolor och hjälp med att få fram ritning över Edwin Ahlqvists vägs förskolegård. Likaså vill jag tacka min handledare Carina Tenngart för hennes stöd under arbetets gång. Jag vill också passa på att tacka Lena Bergene för hennes värdefulla hjälp med korrekturläsning.

Examinator: Fredrika Mårtensson, fil.dr. miljöpsykolog vid fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap vid Sveriges lantbruksuniversitet på Alnarp.

Slutligen önskar jag dig en trevlig läsning och hoppas på att det här arbetet ska ge dig ny kunskap och inspiration. Material som text, fotografier och illustrationsskisser är skapade av mig som författare om inget annat anges.

Malin Hermansson
Alnarp 2007-06-07

SAMMANFATTNING

Utformningen av utomhusmiljön på förskolan har en avgörande betydelse för vad det finns för möjligheter att bedriva olika pedagogiska verksamheter (Grahn et al. 1997). På Edwin Ahlqvists vägs förskola arbetar personalen med ett Reggio Emilia inspirerat tankesätt, och de anser att förskolegården i dagsläget fungerar dåligt till den pedagogiska verksamhet de bedriver.

Reggio Emilia är en stad i Norra Italien (Wallin 2001). Deras förskolor har blivit uppmärksammade och kända för sin pedagogik, sitt skapande och sin demokratiska uppbyggnadsform (Dahlbeck & Johansson 1986). Det är en pedagogik som ständigt förnyas och utvecklas, men med barnens behov i fokus och i takt med det moderna samhällets snabba förändringar. Detta gör att det inte är en metod man kan "ta över" eller kopiera. Det finns inga färdiga lösningar. Tanken är i stället att man ska kunna inspireras av grundtankarna och filosofin för att utveckla dem i sitt eget sammanhang och efter sina egna förutsättningar. (Reggio Emilia institutet, Wallin 2001) I Reggio Emilia anser man att miljöns utformning är viktig. De anser att det centrala på deras förskolor är den ömsesidiga relationen mellan barnen, de vuxna och miljön. Miljön och arkitekturen måste spegla de sätt personalen vill närma sig barnen. Man ser miljön som en pedagog som ska stimulera och inspirera barnen. Den ska utmana dem i deras tankar och fantasi och uppmuntra dem till kunskap. (Wallin 2001)

Det har visat sig att förskolegårdar med naturlika miljöer oftast är de som är mest positiva både för barnens utveckling och för deras hälsa (Boldemann et al. 2005, Grahn et al. 1997). Dessa miljöer stämmer också bra överens med den miljö man eftersträvar då man arbetar med ett Reggio Emilia inspirerat tankesätt. Tyvärr är det få förskolor som ligger i en naturmiljö, vilket gör att man aktivt måste planera för att få en miljö med samma positiva egenskaper.

Syftet med detta arbete är att bidra till riktlinjer för hur man bör tänka när en förskolegård planeras där personalen har ett Reggio Emilia inspirerat arbetssätt.

De metoder som använts är aktivitetskarta och gruppintervju i form av en fokusgrupp. Aktivitetskartan gav en förståelse för hur gården på Edwin Ahlqvists vägs förskola fungerade i dag. Intervjun i sin tur genomfördes för att ta reda på förskolepersonalens tankar om vad som krävs av gården och hur de ville bedriva den Reggio Emilia inspirerade pedagogiken på gården.

Resultatet visar att det behövs fler rum på gården som stimulerar till många olika aktiviteter där barnen kan utforska och upptäcka saker. Det behövs också rum dit barnen kan dra sig undan och få vara i fred. Utomhusmiljön och inomhusmiljön ska komplettera varandra. Man bör ta vara på utemiljöns fördelar, till exempel tycker de intervjuade att utemiljön är en mer naturlig plats för rörelseaktiviteter. Andra aktiviteter som man vill få in mer av på gården är konstruktionslekar med stora material och odling.

ABSTRACT

The shape and arrangement of the outdoor environment at a preschool has a critical impact on the possibilities to practice different pedagogic activities (Grahn et al.1997). At the preschool at Edwin Ahlqvists road, the employees are inspired by Reggio Emilia in their way of thinking, and they consider their outdoor environment is not suitable for the pedagogic activities they use.

Reggio Emilia is a city in the north of Italy (Wallin 2001). The preschools there are famous for their pedagogy, their creativity and their democratic way of working (Dahlbech & Johansson 1986). The Reggio Emilia pedagogy is constantly renewed and developed, but with the children's needs in focus and simultaneously with the quick changes of the modern society. This makes it a pedagogy you can not simply copy. There are no solutions ready to use. The idea is to be inspired by the thoughts and philosophy and develop them into one's own context and after one's own prerequisites. (Reggio Emilia institutet, Wallin 2001) In Reggio Emilia the environment's shape and arrangement is considered important. They think that the mutual relation between children, adults and the environment is essential in their preschools. The environment and the architecture must reflect the means the adults intend to use to approach the children. The environment is seen as a pedagogue who is to stimulate and inspire the children. It should challenge their minds and encourage them to gain knowledge. (Wallin 2001)

Outdoor environments shaped like nature has often proven to be the best for children's development and health (Boldemann et al. 2005, Grahn et al.1997). These environments does also comport with the environments aimed at when using a Reggio Emilia inspired way of working. Unfortunately, most preschools are not located in a natural environment, which mean that active planning to achieve an environment with the same positive effects is needed.

The purpose with this thesis is to provide guidelines for how to think when planning a preschool outdoor environment where a Reggio Emilia inspired way of thinking is used.

The methods used are an activity map and group interviews. The activity map gave an understanding for how the outdoor environment is used today. The interviews were made to understand the employee's thoughts about what is needed and how they would like to work with the Reggio Emilia pedagogy in the outdoor environment.

The result shows that there is a need for more rooms in the outdoor environment that can stimulate children into many different activities and explore new things. There is also a need for smaller rooms where a child can go when it want to be alone. The outdoor and indoor environment should complement each other. The advantages of the outdoor environment should be utilized, the interviewed persons thinks the outdoor environment is more suitable for activities with a lot of running. Other activities they would like to have more of are construction-activities with large materials and agriculture.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BAKGRUND.....	1
PRESENTATION AV EDWIN AHLQVISTS VÄGS FÖRSKOLA.....	1
REGGIO EMILIA	1
<i>Det rika barnet</i>	2
<i>Miljön, den andra pedagogen</i>	2
UTEMILJÖN.....	3
<i>Variation i utemiljön</i>	3
<i>Trygghet och utmaningar på gården</i>	4
<i>Olika platser på gården</i>	4
<i>Fysisk hälsa kopplat till utemiljön</i>	5
SYFTE.....	8
FRÅGESTÄLLNINGAR	8
AVGRÄNSNINGAR	8
METOD.....	9
AKTIVITETSKARTA	9
INTERVJU.....	10
RESULTAT	12
AKTIVITETSKARTAN.....	12
<i>Asfalten</i>	12
<i>Rabatterna</i>	14
<i>Sandlådorna med baksand</i>	15
<i>Gungställningen</i>	16
<i>Lekställningen med rutschkanan</i>	17
<i>Lekhusen</i>	18
<i>Pendelgungorna</i>	19
INTERVJUN	20
<i>Reggio Emilia – ”... Lyssnandets pedagogik”</i>	20
<i>Miljön ska stimulera till många aktiviteter – ”... en lärandemiljö”</i>	20
DISKUSSION	23
METODDISKUSSION	23
<i>Aktivitetskarta</i>	23
<i>Intervju</i>	24
RESULTATDISKUSSION	26
<i>Rum för olika aktiviteter</i>	26
<i>Skugga</i>	39
<i>Utmaningar</i>	40
<i>Variation</i>	40
<i>En ansatts till riktlinjer</i>	41
KÄLLOR.....	43
SKRIFTLIGA KÄLLOR	43
MUNTliga KÄLLOR.....	45
BILAGA 1 – AKTIVITETSKARTA.....	46
BILAGA 2 – FRÅGEGUIDEN	47
BILAGA 3 – EDWIN AHLQVISTS VÄGS FÖRSKOLA I DAG.....	48

BAKGRUND

I dag vistas de flesta barn mellan ett och fem år på förskolan större delen av sin vakna tid. Detta gör att det borde vara självklart att denna miljö har en pedagogisk kvalitet vad gäller omgivning, arkitektur, planering och utformning. Utformningen av utomhusmiljön på förskolan har en avgörande betydelse för vad det finns för möjligheter att bedriva olika pedagogiska verksamheter (Grahns et al. 1997). Miljön på gården påverkar också på olika sätt vad som sker. Beroende på hur förskolegården är utformad kan miljön antingen fungera som en inspirationskälla för barnen i deras lek, eller bli ett hinder som gör att leken inte kan utvecklas ordentligt (ibid.).

Presentation av Edwin Ahlqvists vägs förskola

Det finns många saker att ta fasta på när man ska planera en förskolegård. Som framkom i stycket ovan har miljön en avgörande betydelse för vilka möjligheter som finns att bedriva olika pedagogiska verksamheter (Grahns et al. 1997). Därför är det viktigt att den som planerar har kunskap om personalens arbete på den aktuella gården (Norén-Björn 1993).

Edwin Ahlqvists vägs förskola är nybyggd och startade i januari 2006. Det är en kommunal förskola som ligger i ett nybyggt bostadsområde i Södra Kortedala i Göteborg. På förskolan finns i dagsläget cirka 85 barn uppdelade på fem åldersindelade avdelningar med barn från 1-5 år. På grund av att förskolan är nystartad och det är många yngre som står i kön går här i dagsläget flest småbarn. Förskolepersonalen arbetar med ett Reggio Emilia inspirerat tankesätt och de jobbar aktivt för att utveckla det mer. De anser att förskolegården i dagsläget fungerar dåligt till den pedagogiska verksamhet som de bedriver. De vill därför förändra gården så att de kan jobba mer aktivt med sitt Reggio Emilia inspirerade tankesätt. En miljögrupp med en personal ifrån varje avdelning har bildats. Denna grupp arbetar med förslag till förändringar på gården.

Reggio Emilia

Reggio Emilia är en stad i Norra Italien. Här startade efter andra världskriget Italiens första kommunala förskola (Wallin 2001). Sedan dess har de blivit fler och fler. Det som är speciellt med Reggio Emilias kommunala förskolor är den pedagogiska vision som förskolechefen Loris Malaguzzis skapade och som man sedan dess arbetat efter (Wallin 2002). Denna filosofi har under femtio år utvecklats i stadens kommunala förskolor och är i dag uppmärksammas över stora delar av världen (Reggio Emilia institutet). De har blivit uppmärksammade och kända för sin pedagogik, för sitt skapande och för sin demokratiska uppbyggnadsform (Dahlbeck & Johansson 1986). Det finns inget som heter "Reggio Emilia pedagogik", men även om det inte är en definierad pedagogisk metod är det ett sett att se på barn, kunskap, inläring och samhälle (Wallin 2001). Det är en pedagogik som ständigt förnyas och utvecklas, men med barnens behov i fokus och i takt med det moderna samhällets snabba förändringar. Detta gör att det inte är en metod som man kan "ta över" eller kopiera. Det finns inga färdiga lösningar. Tanken är i stället att man ska kunna inspireras av grundtankarna och filosofin för att utveckla dem i sitt eget sammanhang och efter sina egna förutsättningar. (Reggio Emilia institutet, Wallin 2001)

Det rika barnet

På Reggio Emilias förskolor jobbar man konsekvent utifrån filosofin att barn är rika och intelligenta med en stark inneboende drivkraft att utforska världen (Wallin 2001, Reggio Emilia institutet). Man arbetar utifrån det forskande barnet och menar att hjärnan utvecklas om den får brukas (Wallin 2001). Barn är av naturen nyfikna forskare med mycket rörligt intellekt. De är glada över nya synvinklar, insikter och överraskningar (ibid.). Reggio Emilias inställning till lärandet handlar inte om att de vuxna ska berätta för barnen om hur saker och ting hänger ihop. Tanken är inte heller att de med goda exempel ska visa för barnen hur saker och ting bör göras. I stället vill de vuxna stimulera, inspirera och utmana barnen så att de själva kan se och förstå hur saker och ting fungerar och hänger ihop. De menar att den kunskap som barnen erövrar på egen hand, den sitter. (Wallin 1986) Personalen uppmuntrar också barnen att fråga varandra i stället för att själva hjälpa till (Wallin 2001). På det sättet vänjer man barnen vid att klara sig själva och man uppmuntrar barngruppen till att bli mer självständig (ibid.).

Barnen får öva på att uttrycka sig på olika sätt och man talar om att "ett barn har hundra språk" (Wallin 2001). I Reggio Emilia skiljer man inte på leken och logiken, inte heller på tecknandet och tänkandet (ibid.). Reggio Emilia är på många sätt en skapande pedagogik, man vill lära barnen att se ur många olika synvinklar (ibid.). Stor vikt läggs vid ögats och synens betydelse för barnens utveckling (Wallin 1986). Därför jobbar det en teckningslärare på varje kommunal förskola i Reggio Emilia (ibid.). Demokratin finns inbyggd i den skapande pedagogiken (Wallin 2001). Barnen måste lära sig förstå att inte alla kan tycka samma sak och att livet innebär att välja. Världen består av olikheter och den förändras hela tiden. Genom att barnen får möjlighet till att bearbeta sina intryck och upplevelser genom sina "hundra språk" fördjupas deras upplevelse och kunskap växer fram. (Dahlbech & Johansson 1986)

I Reggio Emilia jobbar man ofta med stora projekt som kan sträcka sig över mycket lång tid. Personalen väljer ett tema utifrån barnens intresse. Det är ofta något som man uppmärksammat att barnen funderar över. Som personal gäller det att vara lyhörd för barnens tankar och funderingar för att sedan utmana barnen att arbeta vidare och utveckla sina tankar genom sina "hundra språk". (Wallin 2001) Karin Wallin (1981) skriver att personalen i Reggio Emilia så självklart satsar på barnet som helhet: sinnena, skapandet, fantasin och förnuftet.

Miljön, den andra pedagogen

I Reggio Emilia anser man att miljöns utformning är viktig. De anser att det centrala på deras förskolor är den ömsesidiga relationen mellan barnen, de vuxna och miljön. Miljön och arkitekturen måste spegla de sätt personalen vill närma sig barnen. Man ser miljön som en pedagog som ska stimulera och inspirera barnen. Den ska utmana dem i deras tankar och fantasi och uppmuntra dem till kunskap. Genom att man placerar sådant som är likt men ändå skiljer sig bredvid varandra förstärks olikheterna, på det sättet kan miljön hjälpa till att stärka barnens iakttagelseförmåga. En tanke man tagit till sig i Reggio Emilia är att det är genom att titta på skillnader som man får kunskap. (Wallin 2001)

Att barnen får möjlighet till att handskas med olika material och öva sin motorik anses också som något viktigt. Ofta används material och redskap som inte är tänkta för barn men som kan få barnen att börja tänka. Saker som tänder barnens fantasi utan att styra den. Sådana material som kan användas på många olika sätt. (ibid.)

Det ska vara lätt för barnen att orientera sig i miljön (ibid.). På förskolan Arcobaleno i Reggio Emilia kan barnen se från rum till rum, alla innerväggarna har nämligen fönster i barnens höjd (ibid.). I Reggio Emilia arbetar man mycket med rum i rummet. Det handlar om stora rum där mindre utrymmen skiljs av med hjälp av möblering med olika material. De små utrymmena är ofta flexibla och växer fram eller förändras beroende på verksamheten. (Bishop 2005) De små rummen består ofta av olika aktivitetspunkter som kan väcka barnens intresse och fånga upp och koncentrera deras lek (Wallin 2001).

Personalen påpekar att det alltid måste finnas utrymmen dit barnen kan dra sig undan och få vara i fred. Eftersom det vistas många barn på förskolan är det viktigt att också erbjuda det privata. De menar att det är bra för barnet att vara med i en stor grupp eftersom det tränar barnet på att bli medlem i samhället, men det är viktigt att barnet inte försvinner i den stora gruppen. Därför arbetar man med olika stora grupper så att alla ska få en chans att få synas och höras. Varje individ är viktig, de menar att för att man ska kunna fungera i en grupp måste man veta vem man själv är. (Dahlbeck & Johansson 1986)

Utemiljön

I Sverige har det sedan länge funnits en allmän åsikt om att det är nyttigt för barn att vara ute. Trots detta finns det inga krav på förskolegårdarnas utformning och storlek och gårdarnas kvalitet kan variera kraftigt från förskola till förskola. Det är lätt att tro att förskolor med en dåligt anpassad gård kompenserar detta genom att besöka andra parker och naturområden oftare. Tyvärr har forskningen visat att så inte är fallet, tvärt om utnyttjar dessa förskolor parker och naturområden mindre än de som är nöjda med sin gård (Grahns 1998). Kvalitén på de egna gårdarna är alltså av största betydelse (ibid.). Det finns många likheter med den pedagogiska miljön som man eftersträvar i Reggio Emilia och vad naturen eller en väl utformad utomhusmiljö kan erbjuda. Reggio Emilias tankar stämmer väl överens med de slutsatser man kan dra av de teorier och forskningsresultat som följer nedan.

Variation i utemiljön

Naturen erbjuder en miljö fylld av variation som gör att varje individ kan tolka och använda den utifrån sina egna behov. Den dynamik som naturen erbjuder är svår att åstadkomma i en planerad miljö. (Grahns et al. 1997) Utemiljön ska inte vara tillrättalagd utan bidra till komplexitet och mångtydighet (Mårtensson 2005), detta stimulerar barnens fantasi (Norén-Björn 1993). Variationen ger barnen möjlighet att relatera till miljön på olika sätt, vilket är viktigt för barnens utveckling. Barnen förstår meningssammanhang i tillvaron genom erfarenheter som de får när de utforskar den fysiska miljön med alla sina sinnen. (Grahns et al. 1997) Miljöer som inte blivit formade och förutbestämda av vuxna verkar ge barnen möjlighet att leka friare (Mårtensson 1993). Vissa större lekredskap kan bli för tillrättalagda och därmed motverka utomhuslekens flöden och göra det svårt för barnen att leka tillsammans (Mårtensson 2005). Miljön ska vara både lockande och

utmanande. På det sättet motiveras barnet att delta med alla sina sinnen, och en kraftig inläring sker (Mårtensson 1993). Barn är beroende av sinnesstimulerande miljöer för att utvecklas (ibid.). Då man ska välja växter till en förskolegård ska man tänka på att växterna ska ge barn och vuxna upplevelser och kunskap. Växter kan stimulera en mängd olika sinnen, bland annat kan de ge smak, doft och färgupplevelser. Med hjälp av växterna kan man också få gården att förändras med årstiderna. Detta är något man bör ta vara på och välja växter med starka karaktärer. Man kan också tänka på att välja växter som inspirerar barnen till olika sånger. Även markbeläggningen på gården bör vara så varierande som möjligt för att kunna ge många olika upplevelser och fungera som underlag för många olika aktiviteter och lekar. (Norén-Björn 1993)

Trygghet och utmaningar på gården

På en förskolegård måste det finnas en balans mellan trygghet och utmaningar (Grahns et al. 1997). De vuxna måste uppleva miljön som tillräckligt trygg för att våga ge barnen den rörelsefrihet som leken kräver (Mårtensson 2005) och barnen måste uppleva trygghet för att våga utforska miljön (Mårtensson 1993). Samtidigt är det viktigt att en gård där barnen ska vistas från ett års ålder upp till fem år är utformad så att den kan ge utmaningar på olika nivåer och inte blir tråkig efter några år. Om det inte finns något mer att upptäcka i miljön tröttnar barnen på gården (ibid.). Miljön blir för trygg och förutsägbar och det finns en risk att barnen skapar sina egna utmaningar genom att cykla fort, kasta sig framför gungorna eller utmana personalen. (Grahns et al. 1997) I naturen har barnen lättare för att tolka faror och säkerhet (Mårtensson 1993). Naturen tycks ge barnen den grundtrygghet de behöver samtidigt som den innehåller utmaningar för alla åldrar (ibid.).

Olika platser på gården

En förskolegård ska kunna tillfredsställa många behov vilket gör att det bör finnas platser både för lek och för vila. Att vistas i en stor grupp hela dagarna är påfrestande för barnen och de kan ibland behöva komma ifrån en stund för att vila och hämta kraft. Därför behövs det utrymmen dit barnen kan dra sig undan, antingen själva eller tillsammans med en kompis. (Grahns et al. 1997, Norén-Björn 1993) Detta kan vara utrymmen skapade och planerade av en vuxen, men också platser där barnen kan skapa egna utrymmen i form av kojor. Barn har ett mycket stort behov av att hitta och skapa egna platser, men för att barnen ska kunna skapa egna kojor ställs vissa krav på miljön (Kylin 2005, Kylin 2004). Det är viktigt att det finns insynsskyddade grönytor med rumsskapande vegetation (ibid.). Det är också viktigt att det finns tillgängligt material att bygga av, samla på, sortera och manipulera (Kylin 2004). Om barnen får möjlighet till att dra sig undan för att vila ifrån varandra och leken, får de mer kraft till att leka tillsammans och utveckla samarbetslekar (Grahns et al. 1997). Kojor kan tillfredsställa olika behov, de kan antingen vara mycket hemliga eller mycket sociala beroende på de förutsättningar som finns på platsen (Kylin 2004). Kojan beskrivs av barnen som en hemlig plats som man har tillsammans med några utvalda kompisar (ibid.).

Det är viktigt att det finns olika rum på gården där barnen kan leka i mindre grupper. Om för många barn samlas på samma ställe stör de varandras lek. Ett tillfälligt rum kan skapas till exempel genom att man spänner upp en pressning mellan några träd. Det blir

ett mysigt rum, speciellt om det regnar. Det är också viktigt att det finns fasta rum som lockar till olika aktiviteter. De olika rummen kan vara olika stora och ses som scener där olika aktiviteter sker. Det är bra om det finns löst material som kan användas i leken så att barnen kan bygga vidare sin lek utifrån de fasta installationerna. (Norén-Björn 1993)

Leken på gården påverkas av hur olika platser samverkar. Det är viktigt att de samverkar på ett naturligt sätt som gör att barnen kan glida in och ut ur leken utan att det upplevs som störande av de andra barnen. Om de olika platserna samverkar på ett bra sätt kan miljön hjälpa barnen i olika sociala situationer. I en välplanerad miljö stimuleras barnen till olika aktiviteter var de än är. Då de väntar på sin tur till ett intressant lekredskap är det viktigt att de kan syssla med andra saker under tiden, annars uppstår lätt en konfliktsituation. (Grahm et al. 1997)

Det finns ett antal vanliga lekredskap som förekommer på nästan alla förskolor, ett av dessa är gungor. Platser där barnen kan gunga och snurra är bra. Gung- och snurrörelser är viktiga eftersom de stimulerar hjärnans utveckling och ger barnen trygghet. Både små och stora barn tycker om att gunga. Ett annat lekredskap är sandlådor. Det bör finnas flera sandlådor på en gård eftersom de små och stora barnens sandlådelik har olika karaktär och bör få möjlighet att utvecklas var och en för sig. Det är dock inget som säger att en sandlåda måste vara fyrkantig och bara innehålla sand. Om det finns stora stenar och stubbar i sandlådan så blir det bara ett positivt tillskott i leken. (Norén-Björn 1993)

Det är bra om gården är så stor och har så stor tillgång på löst material att barnen slipper städa undan alla spår av leken efter utevistelsen, då kan lekarna fortgå under en längre tid. Barnen får på så sätt något att minnas och något att se fram emot och lekens tema blir en sammanhållande kraft som ger kontinuitet i utevistelsen. (Grahm et al. 1997) När barnen känner sig färdiga med en lek och tappat intresset för den är det dags att städa bort den. Om spår av för många lekar får lagras på varandra blir det kaos och barnen kan inte själva hålla reda på sakernas symbolik (Norén-Björn 1993).

Fysisk hälsa kopplat till utemiljön

Forskning visar att en bra utformad förskolegård både kan förhindra ohälsa och bidra till fysiskt starkare barn som har en bättre motorik och koncentrationsförmåga (Boldemann et al. 2005, Grahm et al. 1997). I en studie av Söderström & Blennow (1996) visade det sig att barn på Ur och skur förskolor där man är ute mycket är friskare än barn på vanliga förskolor. En trolig orsak är att de som vistas ute får tillgång till mer frisk luft än de som vistas inomhus. Trängseln mellan barnen blir också mindre utomhus vilket i sin tur leder till minskad smittorisk (ibid.). Samma resultat fick Grahm et al. (1997) i en annan studie där bland annat barnens sjukfrånvaro på två olika förskolor jämfördes. På den förskola där barnen var ute större delen av dagen och vistades på en gård med en naturlig miljö var sjukfrånvaron lägre än på den förskola där barnen var ute en kortare tid på en gård med en mer stenstadskaraktär med lite växtlighet. En teori i denna studie är att skillnaden i sjukfrånvaron inte bara beror på fysiska faktorer, utan att det även kan bero på skilda stressfaktorer på de olika förskolegårdarna (ibid.). Både i Sverige och internationellt har forskning sedan början av 1980-talet varit inriktad på hur naturen kan bidra till återhämtning och förebygga stress hos vuxna (Grahm). Flera studier har visat att

aktiviteter i naturområden verkar både förebyggande och som ett botemedel mot stress (ibid.). Koncentrationsförmågan höjs och blodtryck och puls påverkas (ibid.). Dessa studier stärker även teorin om att barnen kan reagera med olika mycket stress beroende på vilken gård de vistas på. Hög stressnivå innebär generellt sett en större risk att insjukna i infektioner (Grahn et al.1997). Detta för att reparationen och återställandet av dåligt fungerande celler i kroppens immunsystem nedprioriteras under stress (Hogstedt et al. 2004). Utsätts man för stress under längre tid kan alltså detta medföra en ökad risk för sjukdom (ibid.).

Förskolegårdens utformning kan även påverka barnens framtida hälsa. Genom ökad fysisk aktivitet och mindre UV-exponering minskar risken för att i ett längre perspektiv utveckla många allvarliga sjukdomar. Enligt en studie av Boldemann et al. (2005) där 11 förskolor i Stockholms län deltog visade det sig att de barn som vistades på gårdar med stora kuperade ytor och med tillgång till mycket vegetation i form av träd och buskar rörde sig mer än barn som inte hade tillgång till sådana miljöer. Dessa barn hade även en lägre UV-exponering trots att de i flera fall vistades mer ute än barnen på de andra gårdarna. En bra utformad förskolegård kan alltså främja fysisk aktivitet och ett oreflekterat solskyddsbeteende hos barnen. Övervikt hos barn är ett växande problem. I dag väger 15-20 % av de svenska barnen för mycket. Den främsta orsaken till övervikt hos barn tros vara bristen på utrymmen med minskad tillgång till attraktiva miljöer som lockar till fysiskt aktiverande utomhuslek. (Boldemann et al.2005)

Att främja fysisk aktivitet hos barn är även mycket viktigt inför framtiden eftersom en person som varit aktiv som barn ofta fortsätter tillämpa fysisk aktivitet som vuxen (Raustorp 2004). Boldemann et al.(2005) skriver att ”mycket talar för att en människas livsstil grundläggs redan under förskoleåldern”.

Att det finns växtlighet (träd och buskar) på förskolegårdarna är alltså av mycket stor betydelse både när det gäller att minska barnens utsatthet för stark sol och att öka den fysiska aktiviteten. Brist på växtlighet ger en direkt minskning av den fysiska aktiviteten hos barnen på gården. Det kan också göra att förskolepersonalen håller barnen inomhus soliga dagar på grund av den höga UV-exponeringen som de utsätts för. Vilket i sin tur också bidrar till en minskad fysisk aktivitet. För att utlösa ett positivt omedvetet solskyddsbeteende hos barnen bör attraktiva lekredskap placera i skuggan. (Boldemann et al.2005)

I studien av Grahn et al. (1997) som hänvisats till tidigare, där barnen på två förskolor med skilda utemiljöer studerats framkom också tydliga skillnader i barnens motoriska utveckling och koncentrationsförmåga. De barnen som vistades på den naturlika gården där växtmaterialet utgjorde grundstommen hade både bättre motorisk förmåga och koncentrationsförmåga än de barnen som vistades på gården med mer stenstadskaraktär. De motoriska testerna visade att barnen på den naturlika gården var vigare, starkare i händer, armar och bål samt hade en bättre balansförmåga. Detta tyder på att barnen på den naturlika gården har en miljö som tränar motorik bättre än barnen på gården med stenstadskaraktär, trots att denna gård har flera välplanerade lekredskap. Förmodligen är det så att då barnen på den naturlika gården klättrar på stenar och i träd samt kryper i

buskar tränas deras vighet. Iakttagelser på denna gård visade också att barnen ofta hängde i grenar och rep vilket tränar förmågan att gripa och hålla sig kvar. Detta är troligtvis en av orsakerna till att de hade bättre resultat vad gällde handstyrka. Barnen som vistas på den naturlika gården är enligt testerna även mer koncentrerade, mer lyhörda, mer hänsynsfulla samt mindre rastlösa.

SYFTE

Syftet med detta arbete är att bidra till riktlinjer för hur man bör tänka när en förskolegård planeras där personalen har ett Reggio Emilia inspirerat arbetssätt.

Frågeställningar

Hur kan gården på Edwin Ahlqvists vägs förskola utformas för att fungera med ett Reggio Emilia inspirerat tankesätt?

Avgränsningar

På grund av den begränsade tiden finns det inga möjligheter att ta fram en färdig förslagsritning till Edwin Ahlqvists vägs förskola. Förslagen ska ses som idéskisser att bygga vidare på.

METOD

Telefonkontakt togs med en av personalen på Edwin Ahlqvists vägs förskola. Efter att ha kontrollerat personalens intresse för att använda Reggio Emilias tankesätt mer ute på förskolegården gavs en övergripande beskrivning av syftet med examensarbetet. Därefter tillfrågades personalen om det fanns någon möjlighet att få genomföra en intervju med en grupp personal på förskolan och göra ett besök för att observera hur gården användes i dag.

För att kunna förstå hur gården på Edwin Ahlqvists vägs förskola i Göteborg fungerar idag genomfördes en analys av var barnen befann sig på gården. Detta gjordes med hjälp av **aktivitetskartor** som upprättades genom att jag under ett besök på gården prickade ut på en karta var barnen befann sig under olika tidpunkter. Sammanfattande kartor av dessa noteringar ger en bild av den relativa användningsfrekvensen av olika delar på gården (Mårtensson 2004).

För att ta reda på förskolepersonalens tankar kring vad som krävs i miljön och hur de vill bedriva Reggio Emilia pedagogiken på gården genomfördes en halvstrukturerad kvalitativ **gruppintervju** i form av en fokusgrupp.

Aktivitetskarta

Observationen med aktivitetskartorna genomfördes torsdagen den femte april 2007 mellan klockan 10.00 och 11.30. Det var en ganska solig dag, endast några enstaka moln syntes på himlen. Det var cirka 10 grader varmt, vinden var kylig och ganska kraftig. På grund av att skolorna i området hade påsklov denna vecka var det en del barn hemma från förskolan. Detta innebar att det var mindre barn en vanligt ute på gården. Antalet barn ute på gården varierade också något under observationen eftersom de olika avdelningarna kom ut och gick in vid lite olika tidpunkter. Alla barnen på en avdelning gick inte heller ut samtidigt utan kom i mindre grupper efterhand. Jag har ingen uppfattning om alla avdelningarna var ute denna förmiddag eller om det var någon avdelning som valt att stanna inne.

Var femtonde minut gick jag runt på gården och noterade på en karta var barnen befann sig. I genomsnitt prickades runt trettio barn in vid varje noteringstillfälle. Jag valde att skilja på pojkar och flickor respektive ”yngre” och ”större” barn. Detta för att förstärka min inre minnesbild då jag skulle tolka mitt material. Jag tyckte även att det kunde vara intressant att se om det var några stora skillnader mellan var barnen befann sig beroende på deras kön och ålder. Jag har valt att använda mig av benämningen ”stora barn” respektive ”yngre barn” efter att ha blivit inspirerad av Fredrika Mårtensson (2004). I sin avhandling landskapet i leken har hon valt att använda dessa benämningar efter att ha blivit influerad av barnens eget sätt att prata om och förhålla sig till varandra. Med ”stora barn” menas i den här studien barn i cirka fyra till fem årsåldern. Med ”yngre barn” menas de barnen som är upp till och med tre år. Vilken kategori barnet hamnar i är bedömt utifrån tolkning av barnets ålder vid observationstillfället. Efter att ha jobbat ett år med barn i olika åldrar inom förskoleverksamheten anser jag mig ha tillräcklig stor kunskap för att kunna bedöma barnens ungefärliga ålder.

Noteringarna på kartorna sammanställdes sedan till en gemensam aktivitetskarta med olika symboler för pojkar och flickor respektive yngre och större barn (se bilaga 1).

Mellan mina noteringar på kartan gjordes små anteckningar om vad barnen gjorde på de olika platserna. Detta fungerade som ett nödvändigt komplement till noteringarna på kartan. En markering av ett barn vid lekhuset behöver nödvändigtvis inte betyda att han eller hon leker i huset, utan kan lika gärna betyda att han eller hon sitter på husets tak. Vilket kan vara en väsentlig skillnad då materialet ska analyseras. Med tanke på att målet med aktivitetskartan var att ta reda på hur gården användes var det mycket viktigt att förstå vad barnen gjorde på de olika platserna. Därför genomfördes även några spontana samtal med några av barnen, de tillfrågades då mer ingående vad de gjorde.

Intervju

Det visade sig inte vara några större problem att få genomföra en intervju med personalen. Min kontaktperson ombads att tillfråga de andra personerna ur den miljögrupp som bildats för att arbeta med gården. Personalen föreslog en dag och tid som passade dem och intervjun genomfördes klockan 13.30 tisdag den tionde april 2007. Det blev fyra personer ur personalen som ställde upp i fokusgruppen. Detta innebar att alla utom en avdelning var representerad. Alla fyra intervjuade hade förskollärarytelse. De var mellan 28 och 50 år och hade jobbat olika länge inom förskoleverksamheten. Den person som arbetat kortast tid hade jobbat i fyra år. Hon hade tidigare arbetat på en förskola med Reggio Emilia inriktning. Den som jobbat längst tid inom förskoleverksamheten hade arbetat i 29 år, även hon hade jobbat mycket med Reggio Emilia på en tidigare förskola. De andra två hade jobbat 14 år respektive åtta år inom förskolan. Den personal som skulle ha varit med ifrån den avdelningen som inte blev representerad var tyvärr sjuk denna dag.

En kvalitativ intervju med en halvstrukturerad form och med låg grad av standardisering genomfördes. Detta innebär att frågorna lämnar stort utrymme för intervjupersonerna att svara inom och att frågorna formuleras och ställs i den ordning som upplevs lämpligt för några speciella intervjupersoner (Patel & Davidson 2003, Trost 1997). Intervjun genomfördes i form av en fokusgrupp, vilket är en forskningsteknik som handlar om att samla in data genom gruppinteraktion (Wibeck 2000). Ämnet för diskussionen är alltid bestämt av forskaren i förväg (ibid.). En intervjuguide användes som stöd och för att jag skulle kunna kontrollera att alla frågor blev besvarade (se bilaga 2). Intervjuguiden bestod av fyra övergripande rubriker med ett antal huvudfrågor under varje rubrik och några underfrågor som jag hoppades få besvarade automatiskt, om detta inte blev fallet ställdes dessa då de passade in. Hela intervjun som pågick i cirka en timme bandades för att sedan transkriberas ordagrant. Därefter analyserades intervjun och sammanställdes i löpande text under de teman som framkommit. Det är de intervjuades syn på fenomenet som ska beskrivas och inte min egen syn på hur de intervjuade ser på fenomenet, därför är det viktigt att man inte försöker läsa mellan raderna och övertolkar materialet (Trost 2005). Min uppgift är att försöka sätta mig in i hur de intervjuade tänker (ibid.). Inspiration till den första analysen av intervjun kommer i från Kvaless (1997) beskrivning av meningskoncentrering. I första steget läses hela texten igenom för att jag ska få en känsla för helheten (Kvale 1997). Därefter markerades olika meningsenheter i den

transkriberade texten (ibid.). Efter det genomfördes meningskoncentrering av texten i meningsenheterna. Det innebär att långa uttalanden pressas samman till kortare och koncisare formuleringar (Kvale 1997). Därefter påbörjades arbetet med att strukturera upp intervjun i olika teman. För att få fram alla teman som intervjun innehöll ringades nyckelord i varje meningsenhet in. Därefter buntades de meningsenheter med samma eller liknande nyckelord ihop. Vid ett första försök att strukturera nyckelorden hittades två stora grupper av nyckelord. Det ena var ord som handlade om aktiviteter och det andra var ord som handlade om material och utformning. Då jag senare försökte föra in meningsenheterna under dessa rubriker visade sig detta bli ett stort problem då aktiviteterna och miljön hänger tätt samman. De aktiviteter man vill genomföra är starkt beroende av miljön och därför motiveras ofta ett miljökrav med en aktivitet och vice versa. Detta gjorde att det var svårt att skilja dessa teman åt på ett självklart sätt. De meningsenheter som behandlade aktiviteter och miljö behandlades därför under en gemensam huvudrubrik. I de meningsenheter där det markerats både ett nyckelord som syftade på en aktivitet och ett som syftade på miljön valde jag att fokusera på ett av dem. Det kändes mest naturligt att i detta fall låta aktiviteten vara det styrande nyckelordet, eftersom de intervjuade oftast började med att beskriva aktiviteten och sedan förklarade vad de tyckte krävdes av miljön för denna aktivitet. De tydliga aktiviteter som framkom presenteras i underrubriker. Vad de intervjuade ansåg krävdes av gården för den aktuella aktiviteten beskrivs under samma rubrik som aktiviteten, på det sättet som de intervjuade beskrivit sambandet. Jag fann också att under några meningsenheter diskuterades främst rum och struktur på gården och det lades ingen vikt vid någon speciell aktivitet. Det fanns också en meningsenhet vars nyckelord "underbara områden" inte passade ihop med något annat. Därför fick dessa egna underrubriker. Likaså visade det sig att ett antal nyckelord främst behandlade personalens tolkning av de viktigaste grundstenarna i Reggio Emilia och dessa meningsenheter sammanställdes därför under en egen huvudrubrik.

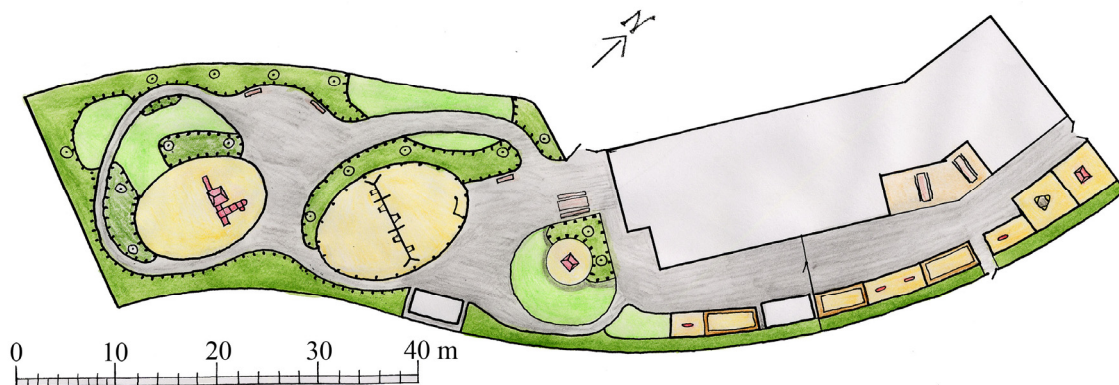
RESULTAT

Aktivitetskartan

Resultatet av aktivitetskartan visade att det fanns platser på gården där många lekar passerade och där det stundtals blev mycket trångt. Det var speciellt en plats mellan gungställningen och förrådet där barnens lekar kolliderade. På andra platser av gården noterades knappt några barn alls (se bilaga 1). Nedan ges en beskrivning av gården utifrån de olika platser som finns. Platserna i sin tur beskrivs med utgångspunkt från de aktiviteter som sker där.

Asfalten

På asfalten sker bland annat cykling, bandy och bollspel. Asfaltytan utgör den största delen av gården och består både av större ytor mellan olika lekredskap som står placerade i sand och mindre gångar som kantas av rabatter eller en bit gräsmatta (Figur 1). På den större asfaltytan mellan sandlådan med gungställningen, den runda ytan med lekhuset och redskapsboden står flera av personalen största delen av tiden. I närheten av personalen står ofta något yngre barn. En smal remsa av gården längs med förskolebyggnadens östra långsida är avspärrad med ett staket och en grind. På asfaltytan innanför denna avspärrning vistas bara ett barn under min observation. En gång under min observation iakttar jag en stor pojke och flicka som går tillsammans mot vinden med armarna utsträckta. De låter vinden styra dem och flickan ropar ”vi blåser i väg”.

Figur 1 Den gråa ytan visar all asfalt som finns på gården.

Cyklingen

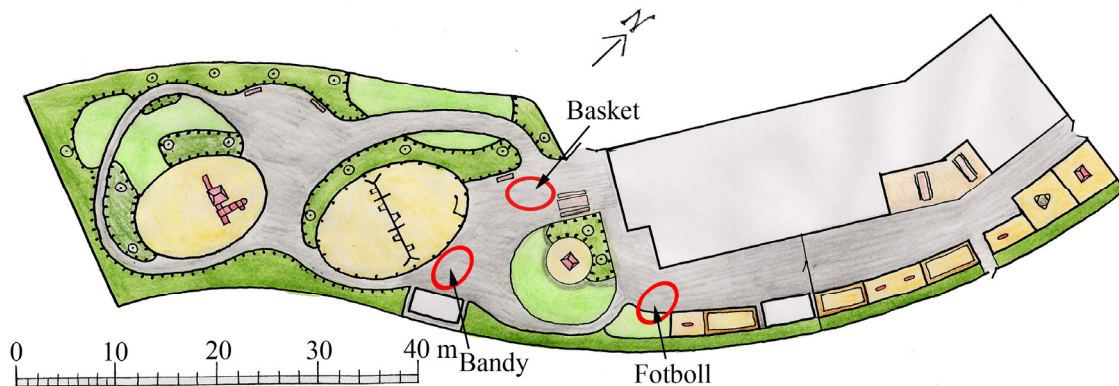
Många av de yngre barnen cyklar runt på cyklar. Cyklandet sker ofta i grupp. Ett gäng på fyra killar cyklar runt tillsammans och låter som sirener. De cyklar mest runt på gången kring lekställningen med rutschkanan. De cyklar fort runt, runt. Flera av barnen cyklar på cyklar som man kan sitta flera på, en del cyklar i långa tåg. Cyklandet förekommer främst kring lekställningen med rutschkanan men en del cyklar i en vidare ring och rundar då även gungställningen. Kring lekställningen med rutschkanan är det en liten höjdskillnad vilken gör att barnen får upp en hög fart i nedförsbacken. En yngre pojke sitter på sin cykel i nedförsbacken. Han släpper fötterna från marken och rullar en bit. Sedan stoppar han snabbt ner fötterna så att det blir tvärstopp, då skrattar han. Han gör om samma sak flera gånger tills det går lite för fort och cykelns bakhjul kör på honom på hälarna och det

gör ont, då börjar han gråta. Det uppstår flera gånger konflikter då ett barn vill putta på en cykel men de som sitter på cykeln inte vill bli på knuffade, personalen kommer och hjälper barnen att reda ut konflikten. Två barn sitter stilla på varsin cykel och iakttar de barnen som är i sandlådan. En stor flicka sitter på en cykel utanför staketet som delar av gården och tittar på tre andra stora flickor som gräver i sandlådan på andra sidan staketet. En yngre pojke sitter på en cykel utanför sandlådan till gungställningen och håller i en annan cykel. Då det kommer något annat barn och försöker ta cykeln som han håller i ropar han till en av de pojkar som gräver i gungställningssandlådan, ”de tar din cykel”.

Bollspel

Fyra större pojkar plockar fram ett bandymål ur förrådet närmast gungorna och ställer det framför förrådet vid sidan av dörren (Figur 2). Därefter börjar de spela bandy. Det är en liten yta att spela bandy på speciellt då pojkarna hela tiden störs av de yngre barnen som kommer cyklande i tåg förbi här och andra barn som ska in i förrådet. De spelar intensivt i cirka en kvart sedan slår sig en av pojkarna, han blir ledsen och efter att en av personalen försökt trösta honom går han och sätter sig på en cykel som står i närheten. En stund senare tröttnar även de andra pojkarna.

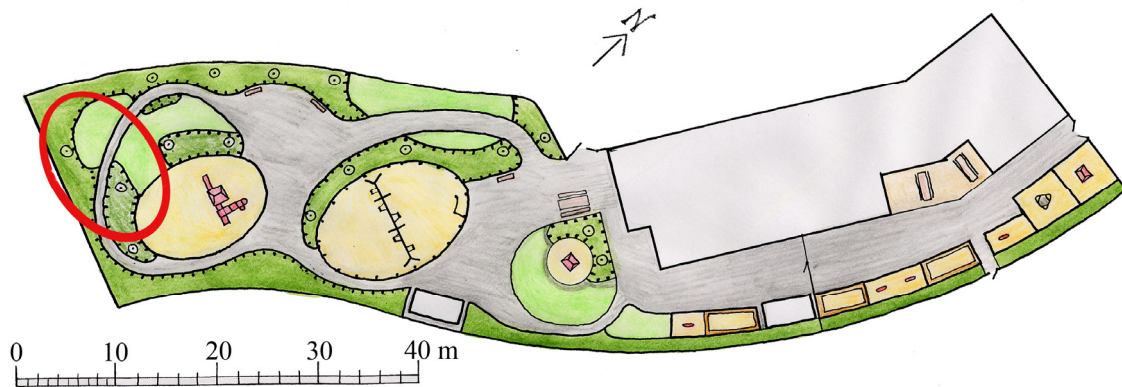
Tre av de större pojkar som spelade bandy studsar senare en basketboll mellan sig. De är nu på den större asfaltytan mellan gungställningen och ingången till gården (se Figur 2). En större flicka sparkar fotboll med en yngre pojke. Den större flickan står på asfalten mellan ytan med lekhuset och sandlådan med pendelgungan (se Figur 2). Medan den yngre pojken står några meter ifrån henne på gräsmattan bredvid pendelgungan. De sparkar bollen till varandra.

Figur 2 Under observationstillfället användes dessa platser till bollspel.

Rabatterna

Innanför staketet runt nästan hela gården finns det rabatter där det främst är planterat lågväxande buskar som krypdivärgtall och kryptok. Det finns även rabatter runt lekställningen med rutschkanan, sandlådan med gungställningen och den runda sandlådan med lekhuset (se Figur 3). I dessa rabatter finns det främst vinbärsbuskar. I stort sett alla rabatterna är inhägnade med ett lågt trästaket (se Figur 4). En yngre pojke har krupit under staketet och går omkring bland buskarna på den ena sidan om förrådet. På den andra sidan går två yngre flickor omkring bland de låga buskarna. I rabatten längs staketet i närheten av lekställningen med rutschkanan går två andra flickor omkring bland buskarna. Här lutar marken ganska mycket och det ser lite besvärligt ut men de tycks hjälpas åt att ta sig fram. En större pojke sitter på huk och målar med vatten på trästaketet runt rabatten vid lekhuset i den runda sandlådan.

Figur 3 Alla mörkgröna fält visar rabatter, bestående av främst vedartad buskvegetation. Den röda markeringen visar ungefär den plats som syns på fotot nedan (**Figur 4**).

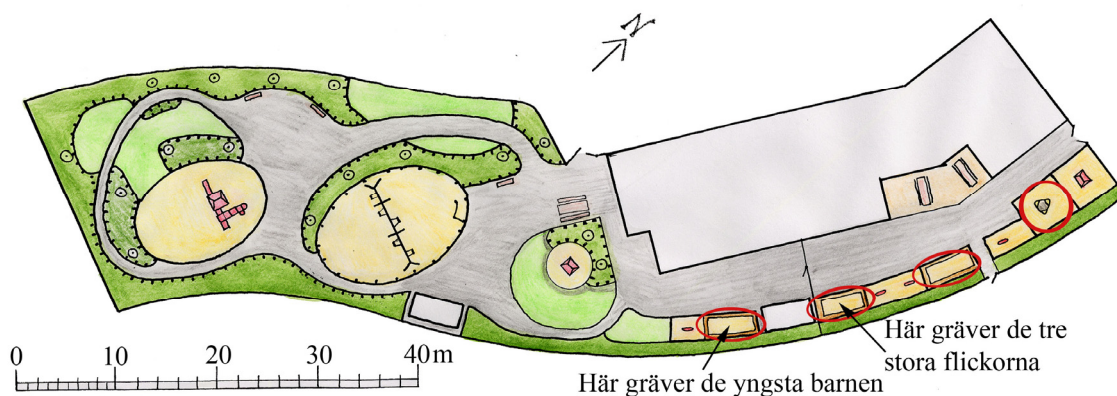

Figur 4 Den här typen av trästaket hägnar in de flesta av rabatterna

Sandlådorna med baksand

Det finns en sandlåda på cirka tre gånger två meter med baksand. Den ligger mellan det ena förrådet och sandlådan med pendelgungan (se Figur 5). Under mitt besök är det bara de yngre barnen som är i den. Några av de allra minsta barnen sitter i sandlådan och gräver under hela utevistelsen. Under observationerna är det ofta samma barn som sitter i sandlådan. En period ser det ganska trångt ut. Några pojkar sitter på grävsopor och gräver. En flicka bakar en sandkaka i en stor hink. På andra sidan förrådet ligger en till ungefär lika stor sandlåda med baksand (se Figur 5 & Figur 6), men för att komma åt den måste man kunna vara så stor att man kan öppna en grind i staketet som här delar av gården, eller få hjälp av personalen. Tre stora flickor gräver en grop i denna sandlåda. En av flickorna berättar för mig vad de gör. "Vi ska lägga en plastpåse i och fylla med vatten, så vi kan leka". De hinner dock inte långt innan det är dags att gå in från den utevistelsen då jag observerar på gården. På den mindre delen av gården som är avdelad från resten av gården med ett staket och en grind finns ytterligare två sandlådor med baksand (se Figur 5). De är i ungefär samma storlek som de andra två och i den ena står det ett bakkbord. Det vistas dock inga barn i någon av dessa sandlådor under mina observationer.

Figur 5 De röda ringarna visar sandlådorna med baksand och vilka sandlådor som användes under observationstillfället.

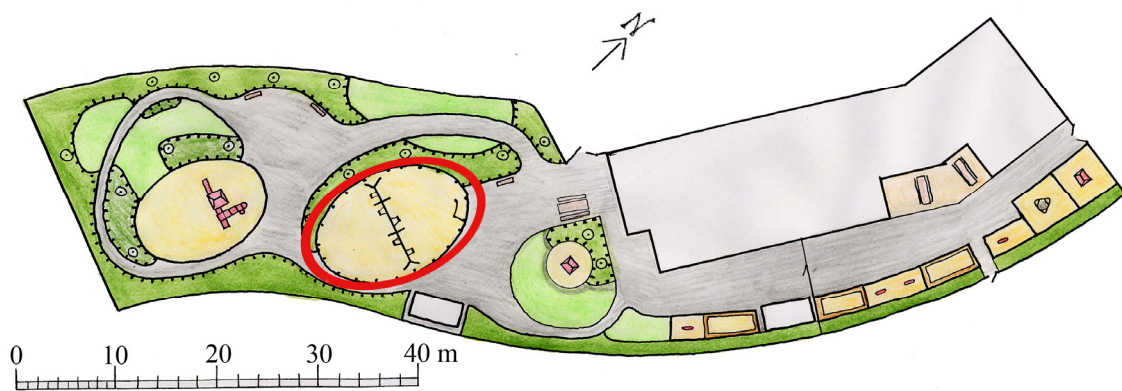

Figur 6 Närmast förrådet syns den sandlåda där de stora flickorna grävde.

Gungställningen

Gungställningen står i en stor rund sandlåda med strid sand (se Figur 7 & Figur 8). Den har fem gungor, två vanliga däckgungor och tre stycken däckgungor med ett litet däck hängande under som fotstöd. Gungorna används flitigt under mitt besök, både av de yngre och större barnen, men många av de yngre barnen behöver hjälp av personalen för att komma upp i gungorna. En stor pojke och en stor flicka gungar tillsammans, de sjunger om att de gungar och skrattar. En liten yngre flicka puttar på en yngre pojke som gungar. I kanten av sandlådan med gungställningen står två yngre pojkar och gräver med stora spadar. En av pojkarna slänger in sanden i rabatten, men blir tillsagd av en personal att sanden ska vara i sandlådan.

Figur 7 Här står gungställningen.

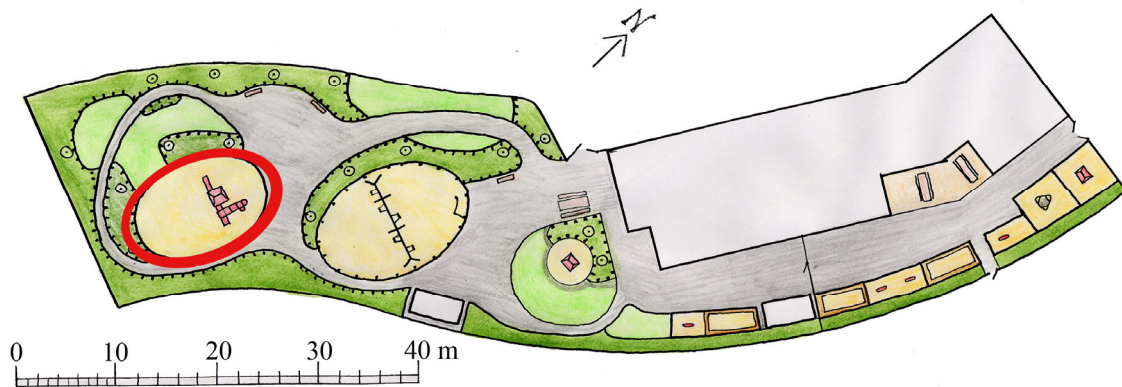
Figur 8 Så här ser gungställningen ut

Lekställningen med rutschkanan

Lekställningen med rutschkanan (se Figur 9) står i en stor oval sandlåda på den södra delen av gården (se Figur 10). En yngre flicka och pojke leker tillsammans på lekställningen. Pojken säger att han leker båt. De sitter på golvet innanför nätbalkongen. En grupp barn med både yngre och större flickor och pojkar leker björnen sover med en personal i sandlådan nedanför lekställningen. Fröken är björn, när hon vaknar springer alla barnen och gömmer sig under lekställningen. Några barn springer upp och sätter sig på rutschkanan men en ny regel införs av personalen, att man inte får gömma sig uppe i lekställningen. Detta accepteras utan protester.

Figur 9 Så här ser lekställningen med rutschkanan ut.

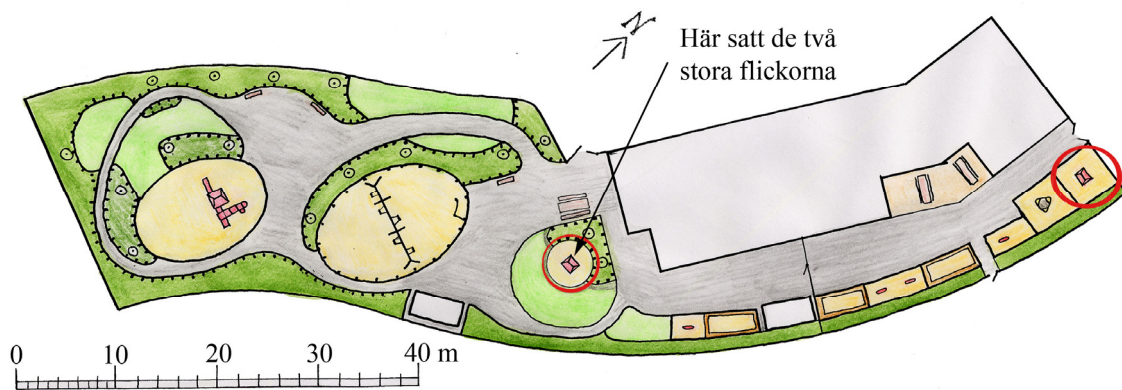
Figur 10 Här står lekställningen med rutschkanan.

Lekhusen

Det finns två lekhus (se Figur 11) på gården, det ena står i en liten rund sandlåda med en rabatt med buskar på ena sidan och en smal gräsremsa på den andra. Det andra står i en fyrkantig sandlåda i hörnet av gården på den delen av gården som skiljs ifrån övrig delar med ett staket och en grind (se Figur 12). Två stora flickor sitter på taket till lekhuset som står i den runda sandlådan. De sitter och pratar, ibland åker någon av dem rutschkana ner för taket för att sedan klättra upp igen.

Figur 11 De två lekhusen på gården är av den här modellen. På detta lekhusets tak satt två stora flickor och pratade under observationstillfället.

Figur 12 Här syns var de två lekhusen står på gården.

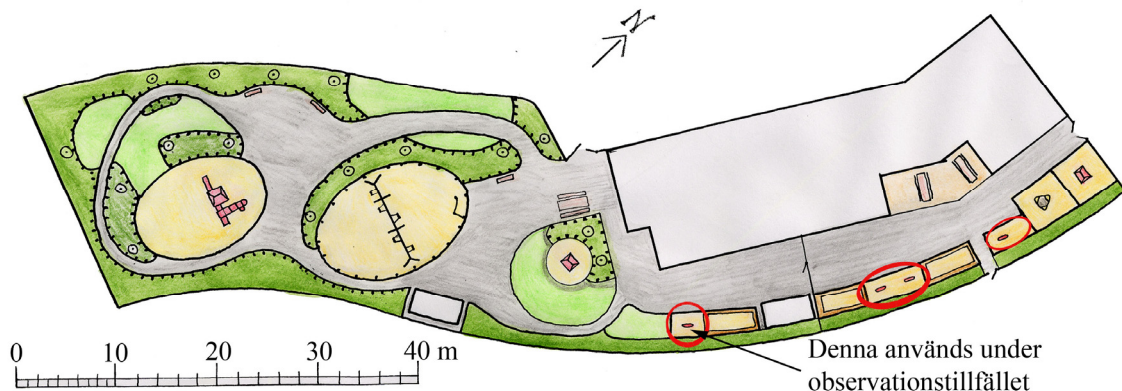

Pendelgungorna

Det finns totalt fyra pendelgungor där man kan sitta två barn mitt emot varandra på varje gunga (se Figur 13). Under observationstillfället används den ena av en yngre flicka. Hon klättrar själv upp på den och sitter och gungar en stund. De andra tre pendelgungorna står i sandlådor på den mindre delen av gården som är avdelad med ett staket och en grind (se Figur 14). Dessa används inte under den tiden då jag observerar på gården.

Figur 13 Så här ser pendelgungorna på gården ut.

Figur 14 Här visas var pendelgungorna är placerade på gården och vilken som användes under observationstillfället.

Intervjun

Bearbetningen av intervjun resulterade i två huvudteman. Det första temat beskriver personalens tolkning av de viktigaste grundstenarna i Reggio Emilia. Det andra temat beskriver personalens tankar om hur de skulle vilja använda miljön i Reggio Emilia pedagogiken och hur gården används i dag. Här beskrivs också vad de intervjuade anser krävs av miljön när de vill arbeta med Reggio Emilia och de Reggio Emilia inspirerade aktiviteterna. Under detta tema finns ett antal underrubriker som mer ingående behandlar olika aktiviteter och hur de påverkas av miljön.

Reggio Emilia – "... Lyssnandets pedagogik"

Maria och Margareta tycker att det mest grundläggande i Reggio Emilias tankesätt är att hela tiden utgå ifrån barnet; verksamheten ska bygga på barnets intressen. De säger att Reggio Emilia kallas för lyssnandets pedagogik, *"... man lyssnar på barnet väldigt mycket"*. Man vill att barnen ska bli självständiga och våga säga vad de tycker, tänker och funderar. *"barnen får pröva själva väldigt mycket"* Barnen ska få möjlighet till att själva utveckla sitt tänkande och sin kreativitet. Personalens roll är att finnas vid sidan om och ställa frågor och stötta barnen i deras tankebanor.

Miljön ska stimulera till många aktiviteter – "... en lärandemiljö"

Det ska vara en lärande och forskande miljö både inne och ute, där man kan sitta i små rum och upptäcka saker. Utemiljön kan ses som ett komplement till inomhusmiljön. Margareta tycker att det skulle vara väldigt bra om man kunde ta ut mer aktiviteter inifrån, till exempel kan man måla ute. Barnen ska kunna välja mer så att de inte gör samma sak hela tiden. Margareta säger *"Det är ju det att barnen inte ska bli monotona"*. De intervjuade tror att om man förändrar gården för att den ska fungera bättre ur Reggio Emilia synpunkt så kommer den nog locka till andra lekar och att fler lekar kommer till. De hoppas också att det ska göra att barnen kan gå in någonstans och dela upp sig mer så att det inte blir så många barn i mitten av gården. Maria uttrycker problemet, *"det blir ju ett gytter just i mitten av gården framför gungorna ..."*. Deras tanke är att materialet på olika platser på gården alltid ska vara tillgängligt för barnen när de är ute, men det finns en begränsning om det är för lite personal.

Byggandet

I dag förekommer det inte så mycket konstruktionslekar på gården men personalen tror att detta är något som kan komma in mer. De vill ha ett rum som stimulerar till konstruktionslek. Först och främst med löst material som inte har en given funktion, till exempel *"slangar och sånt"*. Sen får de se hur det utvecklar sig, kanske blir det så att de hämtar hammare och spik så småningom. Tanken är att det ska finnas mycket material så att barnen kan spara till viss del om de vill. Margareta berättar att inne gör de så att barnen får spara en del av det de bygger. Sen tar personalen bort det en gång i veckan. Annars tar allt material slut. Pernilla säger att det är svårt att spara när man är så himla många.

Rollekar

De stora flickorna leker mycket rollek i form av mamma pappa barn. Pernilla berättar att de *"tar de små och går runt och håller dem i handen"*. De brukar också laga mat och är överallt på gården, de utnyttjar även lekhusen till den här typen av rollek. Pernilla säger att hon inte tror att denna typ av rollek kommer utvecklas mer än vad den är nu egentligen, även om gården förändras.

Stora aktiviteter

För större aktiviteter såsom på midsommar eller för spel, bandy och fotboll behövs något stort torg. Nu har ju vi möjligheten här att gå bort till fotbollsplanerna utanför gården säger Margareta, så det är inte så synd om oss. Sofi berättar att de leker mycket lekar och har sin gymnastik ute nu, och då hade det varit bra med en gräsplätt. *"Det blir ju inte riktigt samma känsla att leka jage här på asfalten som om man hade haft en gräsplätt"* säger hon. Jage är något som barnen ofta leker på gården i dag. De stora barnen spelar även bandy och de sista dagarna har de använt den lilla avspärrade delen av gården till det.

Rörelseaktiviteter

Genom att jobba mer aktivt med Reggio Emilia utomhus kan man arbeta mer med grovmotoriken. De intervjuade anser att utemiljön är en mer naturlig plats för rörelseaktiviteter och att det är något som man måste uppmuntra. Margareta säger *"så de får utlopp för att klättra och såna grejer"*. Det måste finnas möjligheter för barnen att klättra på gården. Margareta säger att våra barn saknar ju verkligen något att klättra i. Det behövs något för de äldre barnen att klättra i, *"de älskar ju att klättra"* säger Sofi. Samtidigt säger Pernilla att hon ser att de flesta vill klättra men att det bara är de stora som kan eftersom det bara är på lekhusen de kan klättra. De små barnen klättrar ju inte så högt men de har ett behov av att se lite utmaningar. De brukar gå upp och gå i rabatterna bland de små buskarna för att tillfredsställa sitt behov av att gå på olika material och i olika terräng. En nackdel är att det är mycket staket runt alla rabatterna. Även om personalen har bestämt att barnen får gå i rabatterna med buskar tycker de att det är mycket av gården som på sätt och vis är avstängd. Det finns en slänt på gården vilket de intervjuade tycker är bra, men de tycker att det borde finnas fler nivåskillnader. Margareta saknar en kulle som barnen kan rulla ner för och som de små barnen kan gå upp för. Hon säger *"... de små barnen tycker det är väldigt roligt att gå uppför och så där"*. Om barnen rullar ner för den slänten som finns på gården i dag är det lite farligt eftersom cykelvägen korsar den.

I dag cyklar både de yngre och större barnen väldigt mycket och personalen frågar sig om det beror på att det inte finns så många andra alternativ på gården. Personalen tror att cykellekarna kan utvecklas jättemycket om miljön förändras lite och stimulerar till att få in mer rollek, till exempel med parkeringsplatser och bensinstationer. En fördel som Maria ser med gården är att den är lite kuperad så barnen har en backe att cykla nerför. Men samtidigt säger Pernilla att den är ganska farlig den cykelvägen. Cykelvägen går rakt över slänten och där kommer cyklarna ganska fort och de små barnen kan lätt bli påkörda.

Det gröna

När man arbetar med barnen ute finns det möjlighet att använda sig av det gröna, att jobba med växter, det är en av de stora skillnaderna jämfört med inne. Personalen vill använda marken utanför gården till odling. De har köpt in pallkragar så att varje avdelning ska få varsin att odla i. Det har även pratats om att kocken ska få en så han kan ha lite kryddor där. De vill ha olika blommor så att olika sinnen stimuleras. Även inne på gården vill de odla lite så de får in doft och smak. Margareta säger *"alla sinnen ska ju vara med i naturen"*. De intervjuade tycker att det behövs mer grönt och mindre asfalt på gården så att det kan skapas rum, tunnlar och kojor.

Gårdens rum

Margareta tycker att det känns väldigt viktigt att få gröna rum på gården. Om det hade funnits tunnlar och små rum för de små barnen att krypa in i hade det varit jättebra. Det ska finnas många platser med aktiviteter att gå till så att barnen sprider ut sig. Det behövs rum i olika storlekar. Det behövs ett stort rum där alla får plats och små rum där barnen kan gå in själva. Hur stora rummen ska vara beror på vad de ska användas till. Om man exempelvis ska ha en snickeridel så säger Pernilla att då blir det ju mycket enklare med ett litet rum. Annars blir det ju så många vuxna på samma plats. Det samma gäller rum med olika tydliga avgränsningar. Pernilla säger att om man ska ha en snickeriplats till exempel måste den ha en tydlig avgränsning medan grovmotoriken inte behöver ha en så tydlig avgränsning. Det är bra om man kan ha både permanenta och mer flexibla, utbytbara rum på gården. Kojor och sånt blir ju mer permanent, men vi hade tänkt ta bort gungorna tillfälligt och göra något annat där, men det är ju ett problem med att göra tillfälliga saker eftersom allt måste sättas fast.

I dag är en del av gården avdelad med ett staket. Detta staket sattes upp för att gården är svår att överblicka på grund av att den ligger i vinkel och personalen hade svårt att ha uppsikt där. Den lilla avspärrade delen användes också i början då det var många småbarn som skolades in. De kunde få vara lite själva på den lilla delen av gården och få tid på sig att få koll på de andra utan att bli överkörda av en cykel första dagen. Men nu känns det inte så bra, för nu används inte den delen så mycket. Det var några månader på hösten eller vintern som den stod helt tom. Nu har de fått en hasp så de kan ställa upp grinden, men de tycker att staketet kan vara bra att ha där om det är lite personal på gården så att man kan stänga till. Pernilla säger *"då har man ändå möjlighet att stänga till om man känner att nu är det för lite vuxna ute, nu har vi inte kontroll där borta"*.

Underbara områden

Den fördel som de intervjuade ser med sin utemiljö är det som finns runtomkring gården. Margareta säger att största fördelen hon ser med gården är att den ligger nära skogen och Sofi tycker det är positivt att det inte finns någon störande trafik. Runt gården finns det helt underbara områden. Personalen berättar att de ofta går till skogen, minst en gång i veckan blir det. Margareta berättar att dit de brukar gå finns det ett träd som ramlat och som de brukar leka att de åker till rymden med. Det finns en vattenpöl där också som de brukar fiska i.

DISKUSSION

Nedan diskuteras metoderna. Först diskuteras för- och nackdelar med aktivitetskartan och sedan diskuteras för- och nackdelar med hur intervjun genomfördes.

Efter metoddiskussionen följer resultatdiskussionen. Det görs en tolkning av resultatet och med utgångspunkt från denna tolkning görs förslag till förändringar i utemiljön på Edwin Ahlqvists vägs förskola. Vid problem att hänga med på var jag föreslår de olika sakerna, se planen över hur Edwin Ahlqvist förskola ser ut i dag (bilaga 3). Slutligen presenteras en ansatts till riktlinjer för hur man bör tänka när en förskolegård planeras, där personalen har ett Reggio Emilia inspirerat arbetssätt.

Metoddiskussion

Aktivitetskartan

Aktivitetskartan är en bra metod då man vill få en överblick över var barnen befinner sig på gården. Genom de sammanfattade kartorna får man en bild över den relativa användningsfrekvensen av olika delar på gården (Mårtensson 2004). Jag besökte gården under en förmiddag, för att få ett säkrare resultat av var barnen tycker om att vara och vad de gör på gården skulle det nog behövas fler besök. Jag ansåg dock att ett besök räckte för att jag skulle få den överblick över gårdens användning som krävdes för detta arbete.

Under mitt besök var det något färre barn än vad det brukar vara på grund av att det var påsklov på skolorna i Göteborg och en del barn därför var lediga. Jag tror dock inte att detta gjorde så mycket för bilden av den relativa användningsfrekvensen. Troligtvis hade barnen varit fördelade på ungefär samma sätt. Det är möjligt att de platser som under min observation inte användes hade använts av några barn på grund av att koncentrationen av barn blivit för hög på de mest använda platserna då alla barnen är på gården. Jag tror också att det kan ha varit en fördel för mig som observatör att det var lite mindre barn på gården den dagen då jag gjorde mina observationer. Att på kartan markera var alla barn befann sig var 15:e minut var ibland svårt eftersom barn rör på sig mycket. Detta hade troligtvis varit lättare om man kände barnen eftersom man då lättare kan hålla reda på vilka man prickat av och hur de förflyttat sig. I efterhand tror jag att det var fler barn ute på gården än de cirka trettio stycken som jag noterade varje kvart. Det är lätt att missa barn eller tro att de redan prickats av då man går runt. Jag som utomstående hade också svårt att på håll avgöra om det var en pojke eller flicka jag noterade. Detta gällde speciellt de yngre barnen, en bidragande orsak till detta var att nästan alla barnen hade mössor och stora jackor eller overaller vilket gjorde det svårt att se ansiktet. Jag var därför tvungen att gå närmare alla barnen när jag skulle pricka av vilket gjorde att det tog längre tid än om jag hade kunnat stå på ett ställe och bara överblicka gården. Detta gjorde också att det kunde röras om mycket bland barnen under den minuten som jag fokuserade på några få. Gården är utformad i en vinkel vilket gör att man inte kan se hela gården på en gång och detta försvårade också arbetet.

För att aktivitetskartan skulle vara till någon nytta ansåg jag det nödvändig att göra kortare noteringar av vad barnen gjorde då jag prickade av dem. En notering i sandlådan

kan betyda mycket mer än att barnet gräver och mina noteringar blev ett bra stöd för minnet då jag sammanställde mina observationer.

Det kan lätt ske missförstånd då man som utomstående bara läser av aktivitetskartan. Eftersom noteringarna på en plats på den sammanställda kartan, antingen kan vara många olika barn vid ett tillfälle, eller ett fåtal barn som befann sig på samma plats under hela observationstillfället. Ett barn som befinner sig på samma plats under hela observationstillfället bidrar till många noteringar på platsen. Ett exempel på detta är i sandlådan där det på den sammanställda kartan ser mycket trångt ut, men där det i stort sett är samma barn som noterats vid varje tillfälle. Som mest var det fem barn i sandlådan samtidigt och tre av dem satt där vid alla noteringstillfällen. Jämför detta med asfaltytan mellan gungställningen och förrådet där ungefär lika många noteringar gjorts men i detta fall visar det en plats där i stort sett hälften av alla barn på gården blivit noterade någon gång. Alltså en plats där många passerar men där få stannar upp under en längre tid. Även detta är något som förtydligades av de korta beskrivningarna av aktiviteten på platsen i samband med noteringarna.

Intervju

Intervjun valdes att genomföras kvalitativt eftersom detta enligt Trost (1997) är en bra metod då man som i detta fall vill försöka förstå människors sätt att resonera. Jag valde att genomföra den i form av en gruppintervju av typen fokusgrupp i stället för individuella intervjuer eftersom det enligt Wibeck (2000) kommer fram en bredare skala av idéer i en gruppintervju. Detta tyckte jag mig också märka under intervjun.

Fem personer som det var tänkt från början kändes som ett lagom antal personer för fokusgruppen, men det fungerade även bra med fyra personer som det slutligen blev. Wibeck (2000) menar att det inte bör vara färre än fyra men inte heller fler än sex personer i en fokusgrupp. På grund av risken för bortfall anser Wibeck (2000) att man alltid ska bjuda in minst en extra person över minimiantalet för fokusgruppen. Mellan tre personer finns det en naturlig inbyggd spänning som man bör undvika genom att ha minst fyra deltagare. Består fokusgruppen däremot av mer än sex personer finns det en risk att det bildas subgrupper som talar med varandra eller att mer tillbakadragna personer inte alls kommer till tals. (ibid.) Under denna intervju kom alla till tals och tycktes behålla uppmärksamheten under hela intervjun vilket tyder på att det var ett lyckat antal personer.

Det råder delade meningar om fokusgruppen ska bestå av personer som aldrig mötts förut eller av personer som känner varandra från början (ibid.). Jag valde att använda mig av en redan existerande grupp av personer där jag visste att det fanns ett intresse för det ämnet som skulle behandlas i intervjun. Enligt Wibeck (2000) finns det flera saker som talar för att använda sig av redan existerande grupper. När deltagarna redan känner varandra blir de inte rädda för att falla in i diskussionen. Dessutom underlättas rekryteringen av personerna, men det finns också en risk att vissa ämnen inte kommer upp i redan existerande grupper eftersom det finns saker som tas för givna inom gruppen. (ibid.) Detta upplevde jag ett exempel på då en av deltagarna i fokusgruppen plötsligt sa ”ja det blev ju lite stopp när de stoppade oss där ute” utan att först förklarat var hon menade och vad de

blivit stoppade med och av vem. Jag gjorde dem dock uppmärksamma på att jag inte hängde med och fick på så sätt en förklaring av deltagarna.

Jag upplevde det som att interaktionen mellan gruppmedlemmarna i fokusgruppen fungerade bra. Detta kan enligt Wibeck (2000) bland annat bero på att intervjupersonerna hade en liknande bakgrund vad gällde kunskap och utbildning. Jag anser att det var en fördel att de intervjuade hade samma typ av utbildning och arbetsuppgifter. Eftersom detta minimerade risken för att någon av gruppmedlemmarna skulle upplevas ha expertmakt av de andra. Vilket kunde ha blivit fallet om chefer och underlydande blandats. (ibid.)

Hela intervjun bandades. Enligt Trost (1997) finns det både för- och nackdelar med att använda bandspelare vid intervjuer. I detta fall gjordes en bedömning att fördelarna var fler än nackdelarna. Eftersom tanken var att bara genomföra en eller vid behov ett par intervjuer och dessa skulle vara en mycket viktig informationskälla i arbetet så ville jag ha möjlighet till att skriva ut intervjun och läsa vad som ordagrant sagts. Detta anser jag är den största fördelen med att använda sig av bandspelare. Att använda bandspelare eller inte är till stor del en smaksak (ibid.). För mig är en stor fördel att jag inte behöver göra en massa anteckningar under intervjun, utan kan koncentrera mig på frågorna och svaren. En nackdel med att använda bandspelare kan vara att många människor inte vill bli inspelade på band och att en del blir besvärade och hämmade då de vet att de spelas in (ibid.). Detta tyckte jag dock inte var något som påverkade vid detta intervjutillfälle. De intervjuade tillfrågades om det gick bra att jag bandade intervjun och ingen motsatte sig detta. De tycktes inte heller vara besvärade eller hämmade av denna under intervjun. En fördel kan ha varit att bandspelaren som användes var liten och diskret (ca 10 * 5 cm). Inga av bandspelarens rörliga delar syntes heller under intervjun vilket Trost (1997) menar är viktigt eftersom detta påminner den intervjuade om inspelningen. En annan nackdel med att förlita sig på bandspelare är enligt Trost (1997) att man ideligen måste kontrollera batterierna så att de inte tar slut mitt under intervjun och man sedan står helt utan stöd för minnet. Detta ansåg jag dock inte var något hinder i detta fall eftersom det bara var en intervju som skulle genomföras och tiden för intervjun beräknades till cirka en timme. För att inte ta några risker sattes dock nya batterier i bandspelaren före intervjutillfället.

Resultatdiskussion

Med tanke på att det sedan länge funnits en allmän åsikt i Sverige om att det är nyttigt för barn att vara ute, så känns det som ett självklart steg att anpassa Reggio Emilias tankesätt till vår kultur och börja använda utemiljön mer i pedagogiken. I bakgrundstudien framkom att naturmiljöer oftast är de som är mest positiva både för barnens utveckling och för deras hälsa (Boldemann et al. 2005, Grahn et al.1997). Dessa miljöer stämmer också bra överens med den miljö man eftersträvar då man arbetar med ett Reggio Emilia inspirerat tankesätt. Naturen erbjuder en miljö fylld av variation som gör att varje individ kan tolka och använda den utifrån sina egna behov (Grahn et al. 1997). Den rika variationen gör att en naturmiljö kan möta barnen på den nivå där de befinner sig. Den kan precis som man eftersträvar då man jobbar med Reggio Emilia stimulera, inspirera och utmana barnen med material och redskap som tänder barnens fantasi utan att styra den. I naturen finns mängder av material som kan användas på många olika sätt och som inte har någon given funktion. Tyvärr är det få förskolor som ligger i en naturmiljö, vilket gör att man aktivt måste planera för att få en miljö med samma positiva egenskaper.

Rum för olika aktiviteter

För att gården på Edwin Ahlqvists vägs förskola ska fungera måste det skapas fler rum på gården som inspirerar barnen till många olika aktiviteter. Rum som inspirerar till olika aktiviteter i mindre grupper gör att barnen kan dela upp sig mer över gården och inte stör varandras lekar. Om för många barn samlas på samma ställe stör de lätt varandras lek (Norén-Björn 1993). Observationen på gården med hjälp av aktivitetskartan och intervjun med personalen visade båda två att det i dag är många lekar som passerar mellan förrådet och gungorna. Detta uttrycker de intervjuade som ett problem. Här sker en kollision där barnen troligtvis stör varandras lekar. Jag tror att om det skapas fler rum på gården med material som barnen kan stanna upp och koncentrera sig kring kommer det inte vara så många barn som passerar i mitten av gården. De kommer i stället leka mer koncentrerat på en plats. Olika tydliga, permanenta eller flexibla rum kan skapas på olika sätt beroende på vad de är tänkta att inspirera barnen till.

Med växter kan man skapa både tillfälliga och permanenta rum. Om det finns insynsskyddande vegetation och tillgång på löst material, så ger växterna barnen möjlighet till att skapa egna rum i form av kojor. I dag är det ganska mycket krypbergstall planterat i rabatterna. De växer ganska långsamt och det tar lång tid innan de blir användbara att klättra och bygga kojor i. Kanske borde en del av bergtallen bytas ut mot ett mer snabbväxande växtmaterial. Fördelen med bergtallen är att den är grön året om vilket ger insynsskydd i planteringarna även vintertid. De stickiga barren ger också andra sinnesupplevelser än vad de övriga växter som finns på gården i dag ger.

Salix är ett bra och billigt växtmaterial då man vill skapa kojor och tunnlar. Med hjälp av sticklingar får man snabbt upp vegetation som kan skapa rum i önskad höjd. Tillfälliga rum kan skapas med hjälp av möblering med växter i stora blomsterlådor eller tunnor. Möjligheten till att skapa tillfälliga rum är bra eftersom man på det sättet kan anpassa miljön efter de behov som behövs. Det är även ett snabbt sätt att skapa rum på en stor öppen yta, eftersom växternas storlek inte spelar någon stor roll då blomsterlådorna i sig

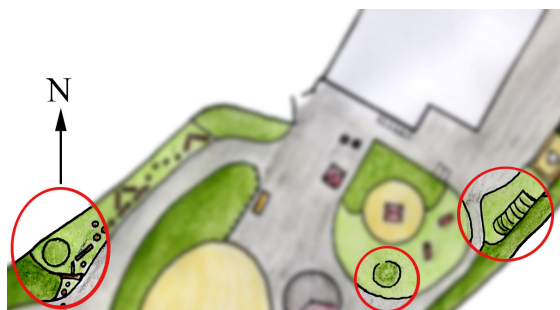
utgör stommen till rummet. Tillfälliga rum kan även skapas av andra material, till exempel kan man sätta upp olika typer av tält som kan inspirera till olika typer av aktiviteter (se Figur 15), eller bygga rum av höbalar.

Figur 15 Ett exempel på ett tillfälligt rum som kan användas på olika sätt, beroende på behov.

Möjlighet att få vara i fred

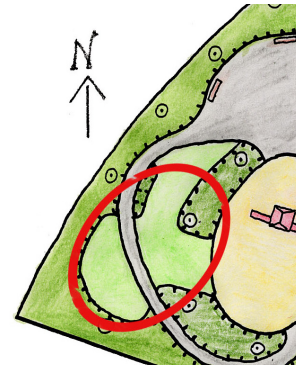
I dag finns det få utrymmen på gården dit barnen kan dra sig undan själva eller med en kompis. Under mina observationer på gården satt det två stora flickor och samtalade på ett av lekhusens tak. För de här flickorna är det en fördel att de yngre barnen inte kan klättra upp på taket. De har hittat en av få platser som finns på gården dit de kan dra sig undan och få vara själva. Vikten av att barnen ska ha möjlighet till att kunna gå undan och få vara ifred betonas starkt i Reggio Emilia (Dahlbeck & Johansson 1986). Det är också något som Grahn et al. (1997), Norén-Björn (1993) framhåller. Grahn et al. (1997) skriver att om barnen har möjlighet att gå undan och vila ifrån varandra och leken, får de mer kraft till att leka tillsammans och utveckla samarbetslekar. Sådana utrymmen är något som det behövs fler av på gården. Därför föreslås att det görs några pilkojor och att barnen tillåts att skapa sina egna utrymmen i buskagen. En pilkoja kan till exempel placeras i hörnet på den smala gräsremsan längs det östra staketet (se Figur 16). Framför allt för de mindre barnen föreslås en piltunnel på den lilla gräsmattan närmast förskolebyggnadens sydöstra hörn (se Figur 16).

Figur 16 Exempel på platser där pilkojor och en piltunnel föreslås.

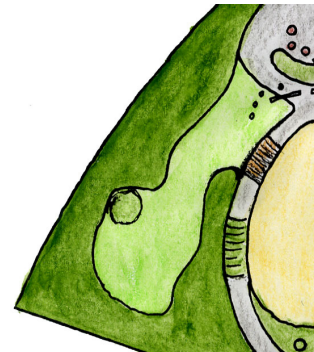
Grovmotoriken

I intervjun av personalen på Edwin Ahlqvists vägs förskola framkom att just grovmotoriken var något som man tyckte var extra viktigt att utomhusmiljön stimulerade till. De ansåg att utemiljön är en mer naturlig plats för rörelseaktiviteter och att gården måste erbjuda barnen möjlighet till att klättra på olika nivåer. I dag finns det enligt de intervjuade få möjligheter för barnen att öva klättring på gården. De största barnen klättrar upp på lekhusens tak. Enligt personalen är de två lekhusen de enda som barnen kan klättra på. Då jag observerade på gården var det två flickor som satt uppe på det ena lekhuset och pratade. Ibland var det någon av dem som ruschade ner för taket för att sedan klättra upp igen och fortsätta prata. Att våga släppa greppet och ruscha ner för taket är en viktig och lustbetonad lek som också är bra för barnens motoriska utveckling (Norén-Björn 1993).

Figur 17 Slänten som ligger här korsas av en cykelväg, vilket gör att den inte kan utnyttjas till att till exempel rulla ner för.

De intervjuade tycker också att det behövs någon möjlighet för de yngre barnen att klättra. De säger att de inte klättrar så högt men behöver se utmaningar. Deras behov kan tillfredställas genom mer nivåskillnader att klättra upp på, en lagom stor sten, eller ett klätternvänligt konstverk. Klättermöjligheter som även de yngre barnen kan få nytta av kan också skapas genom att man fäster bildäck ovanför varandra i slänten. Dessa kan barnen sedan kliva och klättra i.

Figur 18 Cykelvägen kan till exempel ledas runt sandlådan så här, för att på det sättet lämna slänten fri.

Slänten är något som de intervjuade ser som ett väldigt positivt inslag på gården. Eftersom slänten är en miljö som på ett naturligt sätt utmanar barnen till fysisk aktivitet, är det lämpligt att även utforma miljön runt omkring den till ett stort rum som stimulerar till grovmotorisk aktivitet. Personalen säger i intervjun att grovmotoriken inte behöver ha en tydlig avgränsning. Tanken är ett öppet rum med en kuperad miljö, med buskage och material som utmanar och stimulerar barnens motoriska förmåga i större utsträckning än övriga gården.

Tyvärr kan slänten i dag inte nyttjas fullt ut till motoriska aktiviteter, till exempel vill den intervjuade personalen att barnen ska kunna använda slänten till att rulla nerför. Som det ser ut i dag säger de intervjuade att det tyvärr blir farligt eftersom slänten korsas av cykelvägen där barnen kommer fort (se Figur 17). Med tanke på hur viktig slänten är för barnens motoriska övning borde cykelvägen läggas om så att det bildas en lång sammanhängande slänt där barnen kan rulla nerför och gå uppför. Kuperad terräng tycks locka till fysisk aktivitet och därför bör man ta vara på, och på bästa sätt utnyttja de

Figur 19 Cykelväg genom piltunnel.
(Foto taget av Anette Hermansson)

naturliga nivåskillnaderna som finns på gården.

Cykelvägen kan istället ledas runt kanten på den stora ovala sandlådan (se Figur 18). På det sättet har man fortfarande kvar möjligheten för barnen att cykla i en backe men den utgör inte lika stor fara för dem som vill rulla och springa i slänten. Den nya cykelvägen behöver inte vara asfalterad utan kan till exempel vara av grus för att ge barnen ett varierat underlag att cykla på. Bitar av denna cykelväg kan också gå igenom en piltunnel (se Figur 19) för att skapa spänning och rumslighet.

Man bör använda sig av många olika material som ger omväxlande erfarenheter. När barnen får möjlighet till att röra sig på olika material och i ojämn terräng tränas grovmotoriken genom att både led-, och muskelsinnet samt rörelse-, och balanssinnet stimuleras (Ellneby 1991). På Edwin Ahlqvists vägs förskola finns det få material för barnen att röra sig på. Så gott som alla hårdgjorda ytor består av asfalt med undantag för några små gångar som består av betongplattor. Andra material som barnen kan röra sig på är gräs, täckbark i planteringarna och sand kring lekredskapen. Men det finns många fler material som man kan använda sig av. Alla gångar på gården behöver inte vara i asfalt, till exempel kan man ha gångar av grus, gatsten och låta en bit av gången bestå av fastgjutna runda små stenar (se Figur 20). Det ger variation, upplevelse och motorisk övning då barnen cyklar, går eller springer över de olika materialen. De yngre barnen brukar gå upp och gå i rabatterna bland de små buskarna för att tillfredsställa sitt behov av att gå på olika material och i olika terräng. För att barnen mer spontant ska kunna utnyttja den ojämna terrängen i buskagen borde staketen runt rabatterna tas bort. Staketet runt buskagen är viktigt i början då växterna ska etablera sig, eftersom det är först då de är etablerade som de kan ha en bra motståndskraft mot slitage (Olsson 2006). Det är viktigt att staketet plockas bort så fort vegetationen är etablerad så att barnen kan få nytta av den i sin lek. Staketet bör endast finnas kvar på de ställen där buskagen är till för att rama in ett rum och där man vill hindra barnen från att gå in. På dessa ställen räcker det att staketet finns längs den ena långsidan så att barnen kan gå in ibland buskarna från andra hållet men inte gå igenom dem.

Träd och buskar är ett mycket viktigt tillskott på förskolegården. Studier av Boldemann et al.(2005) har visat att stora kuperade ytor där barnen har tillgång till

Figur 20 Att låta en bit av gången bestå av små fastgjutna stenar ger variation, upplevelse och motorisk övning.

Figur 21 Vegetation på gården ökar den fysiska aktiviteten hos barnen. (Foto taget av Pia Malmgren)

mycket vegetation i form av träd och buskar rörde sig mer än barn som inte hade tillgång till sådana miljöer. Tyvärr är inte gården på Edwin Ahlqvists väg stor, men mer vegetation kan planteras och den som finns göras mer tillgänglig. Mycket vegetation på gården tycks automatiskt öka den fysiska aktiviteten hos barnen (Boldemann et al. 2005) (se Figur 21) och deras motoriska förmågor tycks bli bättre då växtmaterialet utgör grundstommen på gården (Grahns et al. 1997). För att vegetationen ska klara av det hårda slitaget som barnens lek utgör krävs det slitåliga buskar. Enligt den undersökning som Olsson (2006) genomförde i sitt examensarbete är Salix det växtmaterial som flest projektörer anser lämpligt att använda i barns utemiljö. Det är ett lättetablerat och snabbväxande växtmaterial som lätt bryts av men också lätt skjuter nya skott. Det är dock viktigt att man använder sig av en stor variation av växter för att skapa en så rik miljö som möjligt. Många olika växter ger ett bredare utbud av sinnesstimulans vilket är viktigt för barnens utveckling (Gran et al. 1997).

I den stora ovala sandlådan där lekställningen med rutschkanan står, bör man ha material och redskap som utmanar barnens grovmotorik och stimulerar till klättring och rörelseaktivitet. Lekställningen som står där i dag användes inte särskilt mycket under mina observationer på gården. Detta är ett lekredskap som tar ganska stor plats men troligtvis har svårt att rymma många olika lekar samtidigt. Mårtensson (2005) skriver att vissa större lekredskap kan bli för tillrättalagda och därmed motverka utomhuslekens flöden och göra det svårt för barnen att leka tillsammans. Detta gör att mindre lekredskap och material som kan användas på flera olika sätt och som inte riskerar att styra leken i samma utsträckning bör prioriteras. Detta är även något som man eftersträvar i Reggio Emilia. Wallin (2001) skriver att man vill använda sig av saker som tänder barnens fantasi utan att styra den. Sådana material som kan användas på många olika sätt. Samtidigt fyller rutschkanan en viktig funktion i barnens motoriska utveckling (Norén-Björn 1993). Man kan därför använda sig av en mindre rutschkana och placera den så att den ger riktning åt leken. Med tanke på bristen på klättermöjligheter för barnen på Edwin Ahlqvists vägs förskola föreslås ett nät som barnen kan klättra i. Ett nät kan barnen i alla åldrar ha glädje av. De minsta barnen kan hänga i de lägsta öglorna medan de största barnen kan finna en utmaning i att klara av att klättra högst upp. Något som barnen kan klättra upp på och använda på olika sätt i sin motoriska lek föreslås också. Det kan till exempel vara ett konstverk eller en sten (se Figur 22). Man bör eftersträva komplexa och mångtydiga lekredskap (Mårtensson 2005) eftersom dessa stimulerar barnens fantasi (Norén-Björn 1993). Ett lekredskap där det inte finns någon självklar funktion kan användas på många olika sätt. Detta gör att varje individ kan tolka och använda den utifrån sina egna behov. På samma sätt som (Grahns et al. 1997) beskriver att naturen fungerar.

Figur 22 Ett exempel på konstverk som barnen kan använda på olika sätt i sin lek, ett redskap som stimulerar barnens fantasi utan att styra den.
(Foto taget av Lise Andersen)

Redskapen bör också utmana barnen till att träna balanssinnet. Balanslekar behöver inte försiggå högt upp i luften. Klossar eller plankor som placeras bara några decimeter ovanför marken kan få ett brett användningsområde för barn i alla åldrar och vidgar även användningsområdet till barn med funktionshinder (Harvard 2006) (se Figur 23). Det är även bra om man kan tillföra en del nya material och byta ut en del efter hand för att få barnen att tänka på nya sätt och stimulera till andra typer av aktiviteter. Förändringar bidrar också till nya utmaningar som gör att gården inte blir tråkig.

Figur 23 Balanslekar behöver inte förekomma högt upp i luften. Här är exempel på hur plankorna placeras för att locka barnen till balanslekar.

På de ställen där slänten planar ut lite föreslås att det görs en liten träbro som barnen kan cykla och springa över. Den kan bli en utmaning att ta sig över med cykel för de yngre och ger samtidigt nya upplevelser i form av ett annorlunda material och de nya ljud som uppstår då man cyklar och springer över en träbro. Barnen ska kunna krypa under bron för att på ett spännande sätt knyta samman de grovmotoriska aktiviteterna som sker i den stora ovala sandlådan och de som sker i slänten. Under den lilla bron kan barnen utforska hur det låter när olika personer eller föremål går över dem. Utrymmet där under blir också till ett litet rum att gömma sig i, vilket på olika sätt kan användas i leken.

Rummet för grovmotorik kan knytas samman med resten av gården genom ett långt stråk av spångar, låga klossar och andra redskap att balansera sig fram på (se Figur 24).

Figur 24 Exempel på redskap som kan placeras i ett stråk och knyta samman rummet för grovmotorik med resten av gården.

Gungorna

Miljön och arkitekturen ska spegla de sätt personalen vill närma sig barnen (Wallin 2001). Det ska alltså vara en miljö som möter barnen på deras nivå och uppmuntrar dem till att klara av saker själva. På Edwin Ahlqvists vägs förskola pratar personalen i intervjun om att de tillfälligt vill ta bort gungorna och göra något annat i det rummet. Jönsson¹ förklarade efter intervjun att de små barnen inte kommer upp i gungorna själva och att det gör att de blir beroende av hjälp från de vuxna, vilket strider mot Reggio Emilias filosofi. Detta noterades även under mina observationer på gården. Gung-, och snurrörelser är samtidigt viktiga eftersom de stimulerar hjärnans utveckling och ger barnen trygghet (Norén-Björn 1993). Gungorna på Edwin Ahlqvists vägs förskola användes flitigt av barn i alla åldrar under mina observationer och tycktes vara uppskattade. Om man ska ta bort de traditionella gungorna som finns på gården bör de därför ersättas med något annat som ger samma typ av stimulans. På en förskolegård där man jobbar efter Reggio Emilias tankesätt bör man med tanke på barnens möjlighet till att klara sig själva inte ha småbarnsgungor. I stället kan man ha kompisgungor (se Figur 25), vilka är lättare att ta sig upp i och där barn i alla åldrar kan ligga eller sitta och gunga. Om tanken är att de små barnen också ska kunna använda kompisgungan är det viktigt att den hängs nära marken så de når att klättra upp eller ta sig upp med hjälp av en kompis.

Figur 25 I en kompisgunga kan barn i alla åldrar ligga eller sitta tillsammans

Kompisgungorna uppmuntrar också barnen till lekar i grupp i större utsträckning än vad vanliga däckgungor gör, vilket övar barnens sociala förmågor. En hängmatta som hänger nära marken kan också fungera för små barn att klänga upp och gunga i. Om man har en ställning till hängmattan försvinner beroendet av träd eller stolpar att knyta upp den på. Då kan den placeras på någon gräsplätt där den för dagen bedöms passa bra, beroende på om den ska fungera i en lugn aktivitet eller bli ett inslag i en vildare lek.

Ett annat redskap där barn och vuxna i alla åldrar kan gunga tillsammans är i en hammock. Det finns hammockar särskilt framtagna för utomhusbruk. Det överskjutande tak som ofta finns över hammockar skapar ett rum och gungrörelsen bidrar till att sittplatsen blir privat under den tiden den är tagen i anspråk (Lenninger & Olsson 2006). En hammock kan alltså bli en plats dit barnen kan dra sig undan tillsammans med en

---

¹ Maria Jönsson förskollärare Edwin Ahlqvists vägs förskola, diskussion den 10 april 2007.

kompis för att få vara i fred. Det kan också bli en naturlig plats för samtal mellan några få barn eller mellan ett barn och en vuxen. Mårtensson² uppmärksammade under sina observationer på förskolor i samband med studien "Landskapet i leken" att gungandet ofta underlättar socialt samspel mellan barnen och att samtal ofta blir bättre på gungor. En hammock kan till exempel placeras där det i dag står en vanlig bänk utanför gungorna med ryggen mot rabatten. Detta är en ganska central plats på gården där man kan sitta uppkruken men samtidigt ha lite överblick.

Sandleken

Där det finns sand finns det alltid något att göra. Skulptören Dina Hviid säger i Lenninger & Olsson (2006) att sanden väcker en fantastisk kreativitet. Lek i sand är ett viktigt inslag i en skapande pedagogik som Reggio Emilia. Det finns fyra sandlådor med baksand på gården i dag, men de är ganska små. Under min observation är det endast två av dem som används. En av anledningarna till detta kan vara att tre av sandlådorna finns innanför den lilla avspärrade delen av gården och troligtvis är det bara de stora barnen som klarar av att öppna grinden dit in själva. Norén-Björn (1993) skriver att det alltid bör finnas två sandlådor eftersom de yngre barnens och de stora barnens sandlådelek har olika karaktär. Under mina observationer märktes också att de stora barnen hellre ville gräva i en annan sandlåda än i den där de små barnen var. I stället för många små sandlådor föreslås att man satsar på två lite större. En kort period under mina observationer såg det ganska trångt ut i den sandlådan där de yngre barnen satt. Denna sandlåda kan förstöras genom att man flyttar pendelgungan som står i sandlådan bredvid och fyller den sandlådan med baksand i stället för strid sand som det är där i dag. Eventuellt kan pendelgungan bytas ut mot bakkbordet, vilket kan användas till att experimentera med sand och vatten. Denna sandlådas läge gör att den passar bäst för de yngre barnen. Den ligger nära ytterdörrarna vilket är bra eftersom de allra yngsta inte går så bra. Som de intervjuade påpekade är det även dålig sikt längre in på den avspärrade delen och om det är lite personal har man svårt att ha uppsikt över denna del. Därför är det bättre om de större barnen använder sandlådan där inne. Sargen mellan sandlådorna behöver inte tas bort, men det behövs bredare sarger på den sandlådan där det i dag står en pendelgunga. Detta eftersom de yngre barnen enligt Norén-Björn (1993) helst ska ha en sandlåda med breda sargkanter och många hörn. Det är bra om någon sida av sargen är så bred att den fungerar bra för en vuxen att sitta på, eftersom de yngre barnen ofta behöver en vuxen som introducerar lekar och medlar i konflikter (Norén-Björn 1993). Detta gör också att det rent praktiskt är bättre med en större sandlåda för de yngre barnen än flera små utspridda. En personal kan då finnas till hjälp för flera barn samtidigt. De yngre barnen bygger, river och låtsas i sandlådan (ibid.).

De större barnen behöver också en större sammanhängande sandlåda med baksand. Denna kan skapas genom att man flyttar de två gungdjuren som står bredvid sandlådan, närmast förrådet inne på den mindre avspärrade delen av gården. Om de stora barnen får leka ostört kan de skapa långa utvecklande lekar och fantastiska samhällsbyggnationer (ibid.). En sten eller stubbar i sandlådan blir ett tillskott i leken (se Figur 26) (ibid.) och bör därför finnas i sandlådan.

---

² Fredrika Mårtensson miljöpsykolog SLU Alnarp, föreläsning den 23 januari 2007

Figur 26 Stora stenar som ligger i sandlådan blir ett tillskott i leken.

Vattenlek

Det finns endast ett fåtal material som stimulerar nästan alla sinnen och vatten är ett sådant. Detta är troligtvis en av anledningarna till att vatten ofta är uppskattat av barn. När det gäller personer med intellektuella funktionshinder framkom det i examensarbetet av Hermansson (2006) att det tycktes vara positivt om ett material kunde stimulera många sinnen samtidigt. Detta gäller troligtvis också även för barn utan någon funktionsnedsättning. Lek med vatten har en lugnande effekt på barn (Norén-Björn 1993). Detta gör att vattenleken är mycket bra för barn som har svårt att koncentrera sig (ibid.). Därför bör vatten alltid finnas tillgängligt att utforska och leka med på gården. En kran med automatisk avstängning där barnen kan ta vatten föreslås eller att det köps in en tunna med tappkran. Vattnet bör finnas i närheten av sandlådorna med baksand. I sanden finns det många möjligheter att experimentera och utforska vattnets egenskaper. Under observationstillfället var det just detta som några större flickor ville göra men inte han bli klara med under mitt observationstillfälle.

Bygglek

De intervjuade säger att det förekommer väldigt lite konstruktionslekar på gården i dag. Detta är något som de hoppas ska kunna öka med en bättre anpassad gård. De vill ha ett rum som stimulerar till konstruktionslekar där barnen kan bygga med löst material. Wallin (2001) säger att man i Reggio Emilia vill använda material och redskap som tänder barnens fantasi utan att styra den. Denna uppfattning har även den intervjuade personalen. De vill erbjuda barnen material att bygga med som inte har en given funktion, till exempel slangar och rör. Fördelen med att bygga ute är att barnen kan använda sig av större material än inne i sin lek, vilket gör att de kan bygga stora konstruktioner. De två borte sandlådorna på den mindre avspärrade delen av gården föreslås kunna användas till konstruktionslek med löst material. Lekhuset och bakkbordet som står där idag får tas bort eller flyttas. Längs kanten kan en eller flera stora lådor placeras, där kan löst byggmaterial förvaras när det inte används. Lådan kan under leken användas att sitta på eller stå på när barnen behöver nå högt upp på sina byggen. För att rama in platsen och skapa ett avskärmat rum där barnen kan koncentrera sin konstruktionslek kan stora blomsterlådor placeras längs kanterna där inga förvaringslådor står. I dessa bör det vara ett varierat växtmaterial med starka sinnesstimulerande karaktärer, till exempel växter

med mjuka blad, klara färger eller tydliga dofter. Det är lämpligt att lämna två ingångar så att barnen inte känner sig instängda.

Med tanke på de yngre och de större barnens olika sätt att bygga och konstruera kanske det vore bra att ha två rum för konstruktionslek. På Edwin Ahlqvist vägs förskola är gården dock lite för liten för två permanenta rum, och eftersom de inte haft något rum för detta ändamål tidigare bör man kan börja med ett rum och se vad barnen får för intresse. Som personalen sa i intervjun handlar ju Reggio Emilia om att utgå från barnens intressen. Skulle det visa sig att intresset för bygglek blir mycket stort får man självklart skapa fler rum för denna typ av aktivitet. Tillfälliga rum måste alltid kunna skapas efter behov. I Reggio Emilia anser man att interaktionen mellan jämnåriga barn är mycket viktigt för barnens utveckling (Wallin 2001). Att en tvååring skulle kunna lära sig av en femåring anser man dock inte som möjligt, en sådan gemensam nivå finns inte (ibid). Visar både de stora barnen och de yngre barnen intresse för byggleken under samma period bör rummet delas av eller ett extra rum skapas så att barnen kan utveckla byggleken på sin nivå.

Det finns även en tanke hos de intervjuade att man kanske så småningom även vill ge barnen möjlighet att bygga mer fasta saker med hammare och spik. Detta är en bra tanke. Det ger barnen böjlighet till att handskas med olika verktyg och material. Pernilla säger i intervjun att en snickeriplats bör vara ett litet rum med tydliga avgränsningar. Annars blir det så många vuxna på samma plats säger hon. Ett mindre och tydligt avgränsat rum är även lättare för personalen att hålla uppsikt över vilket är viktigt då barnen handskas med verktyg. Ett litet rum kan skapas mitt emot de stora barnens sandlåda. Arbetsbänkar kan placeras längs väggen och ovanför dem kan man fästa hyllor där barnen kan förvara de sakerna som de håller på att arbeta med. Om barnen slipper städa undan alla spår av leken efter utevistelsen och får spara det som de håller på med, så kan leken och projekten fortgå under en längre tid (Grahn et al. 1997). Barnen får på så sätt något att minnas och något att se fram emot (ibid). Detta är något som även anses viktigt på många Reggio Emilia Förskolor. Gedin (2006) betonar att det är viktigt att klargöra för barnen att det finns tid. Om barnen inte behöver bli klara på en begränsad tid kan de arbeta mer omsorgsfullt (ibid.). Det är också viktigt att det finns gott om material för barnen att bygga med, så att inte barnen blir stressade över att något material kan ta slut. Materialet kan förvaras i stora lådor med lock som ramar in rummet.

Större aktiviteter

De intervjuade tycker att det saknas en stor öppen plats på gården för större aktiviteter. En plats som de kan använda på midsommar, vid spel, bandy, fotboll och gymnastik. Sofi berättar i intervjun att de leker mycket lekar och har sin gymnastik ute nu, och då hade det varit bra med en gräsplätt. ”Det blir ju inte riktigt samma känsla att leka jage här på asfalten som om man hade haft en gräsplätt” säger hon. Det finns ingen stor sammanhängande gräsyta på gården och det borde åtgärdas. Till alla de stora aktiviteter som personalen säger att de behöver en stor öppen yta fungerar gräs bra. Förutom då barnen vill spela bandy. Gräs är ett bra underlag för gymnastik, och många regellekar. Sandlådorna på båda sidorna om den lilla grinden på den östra långsidan föreslås tas bort och i stället föreslås att man här anlägger en gräsmatta ända fram till uteplatsen i trä (se

Figur 27). Över gräsmattan längs med trätrallen behövs mer slittåligt material eftersom det lätt blir en lerig stig här annars då personal, föräldrar och barn korsar gräsmattan på samma ställe. Det skulle fungera bra med gräsarmering i gummi eftersom det blir en diskret gång som ger i stort sätt samma känsla som att springa på det icke armerade gräset. De enda stora aktiviteter som nämndes under intervjun och som inte fungerar bra på gräs var bandy. Under mina observationer på gården var det fyra stora pojkar som spelade bandy en stund. Tre av dessa studsade även en basketboll till varandra vid ett senare tillfälle. Det är också något som kräver lite större yta men inte fungerar på gräs. Asfaltytan framför byggleken räcker dock troligen för den grupp av barn som vill hålla på med bollsporter som inte fungerar på gräs. Regellekar brukar nämligen inte bli vanliga förrän barnen kommer upp i skolåldern (Hangaard Rasmussen 2007). Där blir en liten avgränsad yta med asfalt, lagom stor för en liten grupp barn som vill spela bandy eller studsa boll. Här riskerar inte barnen som spelar att bli störda av barn som ska passera mitt i deras spel och samtidigt riskerar de inte att skada något yngre barn som passerar i deras väg.

Figur 27 Här föreslås att det anläggs en gräsmatta.

Rollek

Personalen i intervjun berättar att det i dag förekommer en hel del rollekar bland de stora flickorna. De leker mamma pappa barn och brukar då ta de små barnen i handen och gå runt på gården. De lagar även mat och utnyttjar lekhusen i denna typ av lekar. Pernilla säger att hon inte tror att denna typ av rollek kommer utvecklas mer än vad den är nu egentligen, även om gården förändras. Jag tror dock att man genom att variera lekredskapen kan stimulera barnens fantasi så att de utvecklar andra teman i rolleken. Det kan till exempel handla om att tillfälligt ställa ut en grupp med indiantippis på någon liten öppen plats på gården, till exempel på gräsmattan när inte den används för större aktiviteter. Lekarna kan troligtvis också involvera en större grupp barn och bli mer sociala om lekhusen eller hyddorna placeras nära varandra, så att barnen kan hälsa på varandra och på ett naturligt sätt bli en del i varandras lekar.

Två av pendelgungorna föreslås flyttas till gräsytan som finns i anslutning till lekhuset som står i den runda sandlådan. På detta sätt tror jag att de oftare kommer att användas som en del i rolleken som förekommer i och kring lekhuset.

Personalen i intervjun tror att genom små förändringar på gården kan cykellekarna utvecklas jättemycket och få ett större inslag av rollek. Under mina observationer på gården noterade jag en grupp pojkar som cyklade runt. Deras cykellek tycktes innehålla ett visst inslag av rollek. De cyklade runt på gården och lät som sirener. Deras ljud och den hastighet de höll då de cyklar gör att jag tror att de lekte polis, och att cyklarna i detta faller var polisbilar. Personalen har troligtvis rätt i att man med hjälp av små förändringar kan göra att miljön stimulerar barnen till att använda cyklarna mer i lekarna.

Det lekhuset som står längst norrut på gården föreslås flyttas så att det står i anslutning till det andra lekhuset (se Figur 28). Då kan de två lekhusen samverka mer i leken. Genom att även placera två redskap som barnen kan associera till bensinpumpar kan huset till exempel bli till en bensinstation som kan användas i cykelleken. För att den ska ge associationer till en bensinstation bör man komma till huset med cyklarna. Markmaterialet under huset bör alltså vara av ett cykelvänligt material, till exempel fallskyddsplattor i gummi. Parkeringsrutor kan man rita ut i närheten, till exempel längs husväggen.

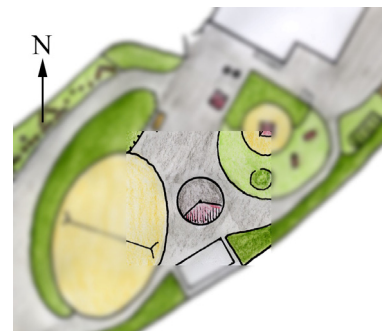

Figur 28 Om lekhusen placeras i anslutning till varandra, kan de samverka i leken.

Teater och konst

Reggio Emilia är en skapande pedagogik där man vill att barnen ska få använda sina hundra språk och öva på att uttrycka sig på olika sätt (Wallin 2001). Därför föreslås en scen på gården där barnen kan öva på att uttrycka sig med teater. Scenen bör vara något upphöjd. Här kan man ha mer organiserade dramaövningar med personal eller dramapedagog, men den kan också användas i den spontana leken. En plats där barnen kan synas.

När inte scenen används för dramaövningar kan den vara ett rum för konstaktiviteter som till exempel målning. I intervjun framkommer det att Margareta tycker att det skulle vara bra om man kunde ta ut mer saker inifrån och använda ute. Hon vill till exempel att barnen ska kunna måla ute. Scenen skulle kunna funka som ett bra rum för detta ändamål. Här kan stafflier och bord placeras och eftersom barnen står en bit ovan mark får de bra överblick över gården och landskapet vilket kan inspirera deras målningar. Det är bra om halva scenen har ett tak över sig. Både för att skydda barnen mot UV-strålning och för att det ska kunna gå att välja att stå under tak och måla när det regnar. I Reggio Emilia läggs stor vikt vid ögats och synens betydelse för barnens utveckling (Wallin 1986). Därför jobbar det en teckningslärare på varje kommunal förskola i Reggio Emilia (ibid.). Den filosofin gör det självklart att det måste finnas en bra plats även ute för skapande aktiviteter såsom målning, täckning och skulpturering. Då barnen målar för att bearbeta intryck och förstå saker som förekommer eller finns ute måste det ju vara bäst att vara ute på platsen.

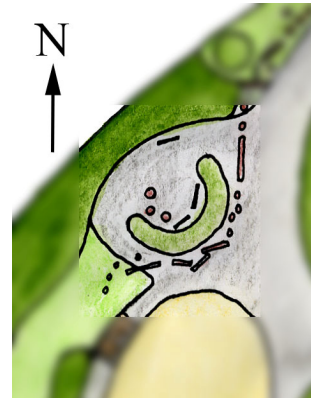

Figur 29 Här föreslås en scen

Scenen föreslås placeras centralt på gården mellan lekhuset, gungorna och förrådet (se Figur 29). Här är nära till förrådet där en del grejer kan förvaras och det är även relativt nära in om något ska bäras ut inifrån. Åt nordväst finns en öppen yta framför scenen där man kan stå eller sitta om det är uppträdanden på scenen.

Musik

Reggio Emilia är ju som sagt på många sätt en skapande pedagogik, och då tycker jag det passar bra med ett rum där barnen uppmuntras till att skapa musik. Ett rum där barnen kan utforska olika ljud och sätt att skapa dem. På Edwin Ahlqvists vägs förskola föreslås därför ett rum för detta ändamål nedanför slänten (se Figur 30). En smal bågformad rabatt med buskar kan rama in rummet. I ytterkant av buskarna kan ett lågt staket sättas för att hindra barnen från att gena igenom buskarna och glesa ur avskärmningen. I detta fall är ju buskarnas huvudsakliga syfte att skärma av rummet. I rummet kan flera träbågar sättas upp med hängande kedjor eller rep. I dessa kan sedan personal och barn hänga upp olika saker som stora mobiler. Det kan till exempel vara skrot som ger olika ljud ifrån sig då de sätts i rörelse och slår i mot varandra. Det kan också hängas upp stora bamburör eller metallrör i olika längder som ger ifrån sig olika dov klang då man slår på dem (se Figur 31). Tunnor i olika material, till exempel plasttunnor, trätunnor och plåttunnor kan användas som trummor. Det kan också göras trummor av betongrör där öppningen täcks av tunn genomskinlig hårdplast (se Figur 32). Det finns många sätt att experimentera med ljud och här kan personalen utmana barnen till att skapa egna instrument.

Figur 30 Här föreslås ett rum där barnen kan utforska ljud.

Figur 31 Metallrör i olika längder som ger ifrån sig olika dov klang när man slår på dem.

Figur 32 Trummor som är gjorda av betongrör där öppningen är täckt av tunn genomskinlig hårdplast

Odling och kompost

Den intervjuade personalen på Edwin Ahlqvists vägs förskola sa att de vill kunna odla med barnen. Att kunna sätta ett frö och se hur det växer upp till en stor planta är en av utemiljöns fördelar. På Edwin Ahlqvists vägs förskola har de tänkt odla i slänten utanför gården. I och med att gården inte är så stor är detta ett mycket bra initiativ. Det innebär att en vuxen måste följa med barnen då de ska hålla på med odlingarna men detta behöver inte ses som något hinder eftersom odlingen troligtvis i vilket fall som helst kräver att en personal är med barnen och stöttar dem. Personalen på Edwin Ahlqvist vägs förskola har köpt in pallkragar till alla avdelningarna som de ska kunna odla i. Det är en bra ide. Det kommer in mindre ogräs i upphöjda växtbäddar vilket minskar skötseln och ger större växter. Upphöjda odlingsbäddar är extra praktiskt då man jobbar med barn eftersom de annars lätt springer över dem och trampar i det nyplanterade. Detta gäller framför allt om man ska odla inne på gården. Vid odling på en förskola bör man satsa på växter som kräver liten skötsel samtidigt som det ger ett tydligt och snabbt resultat. Det är viktigt att välja växter som klarar sig utan extra bevakning under den tiden på sommaren då förskolan är stängd. Åkerblom (2002) beskriver odlingen ifrån en skola i England och där har man framför allt satsat på att odla solrosor och pumpor. Dessa har med några enstaka odlingsknep visat sig fungera bra trots den minimala skötseln. Det är växter som på bara en säsong går från ett pyttelitet frö till solrosor högre än barnen och pumpor så tunga att de inte går att lyfta, om man inte hjälps åt.(ibid.)

Att man odlar utanför gården betyder inte att man inte kan odla något inne på gården också. Personalen på Edwin Ahlqvists vägs förskola vill med växter även få in doft och smak på gården. Inne på gården kan man så perenner, vilka kommer tillbaka år efter år. Sorterna bör väljas utifrån att de ska vara pålitliga samtidigt som de ska stimulera barnens sinnen. Det kan vara smultron, kryddväxter med mera.

Odlingen är ett sätt för barnen att själva uppleva och se hur naturens kretslopp fungerar. Hur en stor blomma kan växa upp från ett litet frö, och sedan ge nya frön som kan planteras nästa år. Eller hur citronmelissen vissnar ner på hösten och försvinner för att sedan komma upp igen på samma ställe till våren då solen börjar skina.

Komposten borde också vara ett självklart inslag på en Reggio Emilia förskola. Komposten är nära knuten till odlingen och även den utmanar barnen till att förstå hur kretsloppet hänger ihop. Varmkomposten bör ha en lucka med genomskinlig plast innanför så att barnen när som helst kan öppna och titta in på hur det går med förmultningen. I komposten sker en spännande förvandling från gammal mat till härlig svart jord som barnen sedan kan använda då de ska odla. Denna förvandling tror jag uppmuntrar de forskande barnen till spännande funderingar och experiment.

Skugga

I dag finns det överlag dåligt med stora träd som ger skugga och skyddar barnen mot UV-strålning ifrån solen. Med hjälp av vegetation kan man på ett naturligt sätt minska barnens utsatthet för den skadliga UV-strålningen (Boldemann et al.2005). Längs förskolebyggnadens östra sida är inte några träd planterade, och av de tre trädsorter som är planterade på övriga delen av gården är två av dem sorter med relativt smala

pyramidformade och pelarformade kronor. Den tredje sorten som är fågelbär får som tur är en ganska bred krona. Till viss del ger de stora träden som står utanför gården skugga på den östra delen, men speciellt över de yngsta barnens sandlåda bör det finnas mer skugga. Ett litet tak eller pergola föreslås över en bit av sandlådan för att skydda dem mot UV-strålningen. Det föreslås också att det planteras två träd i hörnen mot staketet på den nyföreslagna gräsmattan på östra sidan. Det ska vara träd med en relativt bred krona som kan ge skugga både över sandlådan och gräsmattan, respektive över rummet för konstruktionslek och gräsmattan. Piltunnlar och kojor bidrar också till att skapa attraktiva lekmiljöer i skugga.

Utmaningar

Det är viktigt att det finns utmaningar för alla åldrar på gården (Mårtensson 1993). På en Reggio Emilia inspirerad förskola kan nya utmaningar skapas genom att man tillför nya material och stationer som stimulerar till andra aktiviteter eller får barnen att tänka på nya sätt. Det är bra om delar av materialet på gården kan bytas ut och förändras för att passa de teman man arbetar med och för att barnen ska få nya utmaningar och saker att utforska. Detta förutsätter att man har ett rikt utbud av löst material som är lätt att ta undan, flytta eller byta ut.

De fasta installationerna på gården bör vara av en sådan modell att de stimulerar till nya utmaningar allt eftersom barnen växer. Gården får inte bli för välkänd för då blir den tråkig för barnen (Mårtensson 1993, Grahn et al. 1997). Under min observation på gården på Edwin Ahlqvists vägs förskola konstaterades att många av de yngre barnen rörde sig obehindrat över hela gården. Det fick mig att fundera över vilka utmaningar som finns kvar att utforska för dessa barn när de blir lite större. Min bedömning är att det i dag finns få platser och saker på gården som kan utmana de större barnen, men ett bra exempel på ett redskap som under min observation på gården visade sig kunna användas på olika sätt av barn i olika åldrar är lekhusen. När barnen blir större kan de använda lekhusens tak i leken. Det faktum att det krävs att barnen har nått viss längd och ålder för att klara av att klättra upp på lekhusens tak tillför en utmaning på gården. Det gör att det finns något mer att upptäcka och klara av även för de barn som kanske varit på gården i tre år. Det är viktigt för att barnen inte ska tröttna på miljön (Mårtensson 1993), och det bör finnas fler sådana utmaningar på gården.

Variation

Den tanken som finns i Reggio Emilia om att det är genom att titta på skillnader som man får kunskap (Wallin 2001) är något som man bör ta vara på i utformningen av utemiljön. Genom att man placerar sådant som är likt men ändå skiljer sig bredvid varandra så förstärks olikheterna (ibid.). Det kan till exempel handla om att placera en polerad sten bredvid en sten med en grov råkilad yta, plantera en buske med stora blad bredvid en buske med små blad eller låta en del av gräset växa sig högt medan resten klipps kort. På det sättet kan miljön hjälpa till att stärka barnens iakttagelseförmåga.

Ett stort utbud av olika material ger också ett brett spektra av sinnesstimulans. Att miljön är rik på sinnesstimulans är enligt Mårtensson (1993) mycket viktigt för barnens utveckling.

En ansatts till riktlinjer

De saker i Reggio Emilias tankesätt som går att ta fasta på då utemiljön ska anpassas till en sådan verksamhet är bland annat deras sätt att arbeta med **rum i rummet**. Det ska finnas mindre rum i det stora rummet. Rum som består av olika aktivitetspunkter som kan väcka barnens intresse och fånga upp och koncentrera deras lek. Det bör finnas rum för både små och stora aktiviteter och det ses som nödvändigt att det finns små rum dit barnen kan dra sig undan för att få vara i fred (Dahlbeck & Johansson 1986). Sådana utrymmen kan barnen skapa själva om det finns bra vegetation att göra kojor i. Som ett komplement till de privata rum som barnen kan skapa själva kan det till exempel göras små pilkojor.

Det ska finnas möjlighet att skapa flexibla rum som kan växa fram eller förändras beroende på verksamheten. **Flexibiliteten** på gården är en viktig del som man bör tänka på. Verksamheten ska bygga på barnens intressen, därmed måste delar av material och redskap kunna bytas ut och förändras för att passa de projekt som barnen håller på med och de intressen de har. Detta skapas lättast genom att rummen möbleras med en stor mängd löst material som kan bytas ut och användas på olika sätt. Vid behov av fler små rum kan sådana skapas på öppna ytor med hjälp av höbalar, tält, pressningar, blomlådor med mera.

I Reggio Emilia arbetar man utifrån **det forskande barnet** (Wallin 2001). Därför vill man att miljön ska vara utforskande och lärande. En utforskande miljö kan skapas på många olika sätt, till exempel kan en kompost och ett rum för odling stimulera barnen till utforskande av kretsloppet. Andra rum kan uppmuntra barnen till utforskande av olika materials ljudförmåga eller vattnets olika egenskaper.

En tanke man tagit till sig i Reggio Emilia är att det är genom att **titta på skillnader** som man får kunskap (Wallin 2001). Denna tanke bör man ta vara på och använda i utformningen av utomhusmiljön. Genom att låta en del gräs växa fritt medan det andra klips, utmanas barnen till att studera gräset mer noggrant. På samma sätt kan en slät sten placeras bredvid en grov sten och så vidare.

När det gäller material och redskap vill man använda sådant som kan användas på många olika sätt. Saker som **tänder barnens fantasi utan att styra den**. (Wallin 2001) Med tanke på detta bör man satsa på skulpturer med många möjligheter och andra spännande material och redskap som kan användas på olika sätt, till exempel bildäck, plaströr, stockar, med mera.

Det ska vara en miljö som kan **utmana barnen**. Detta kan bland annat skapas genom höjdskillnader och material som ger barnen möjlighet till klättring. Utmaningar kan också vara att bygga ett högt torn av löst material.

I Reggio Emilia säger man att ett barn har **hundra språk** (Wallin 2001). Detta är också något man bör ta fasta på i utformningen. Det ska finnas möjligheter för barnen att utveckla sina språk och uttrycka sig på olika sätt. Dessa möjligheter kan skapas genom rum där barnen kan måla, sandlådor där de kan skapa tredimensionellt, en scen där barnen

kan få möjlighet till att uttrycka sig genom teater och rum där de stimuleras till att uttrycka sig med musik och ljud.

En annan av Reggio Emilias grundtankar är att barnen ska uppmuntras till att bli **självständiga**. Detta innebär att barnen inte ska vara beroende av personalen för att klara av aktiviteter på förskolegården, ett exempel på ett lekredskap som ofta gör barnen beroende av en vuxen är småbarnsgungorna. De barnen som gungorna är tänkta för kan inte ta sig upp i dem utan hjälp från en vuxen. Därför bör man undvika denna typ av gunga. I stället bör man erbjuda de små barnen andra gungmöjligheter som de klarar av att ta sig upp och ner ut själva. Det kan vara en hammock, en lågt hängande hängmatta eller en kompisgunga.

KÄLLOR

Skriftliga källor

Bishop, J (2005). Skapa platser för att lära och leva. I Abbott, L & Nutbrown, C (red.). *Erfarenheter från förskolan i Reggio Emilia*. Lund: Studentlitteratur

Boldemann, C, Dal, H, Blennow, M, Wester, U, Mårtensson, F, Raustorp, A & Yuen, K (2005). *Förskolemiljöer och barns hälsa – En studie av hur förskolegårdar kan påverka barns fysiska aktivitet och solexponering*. Stockholm: Stockholms läns landsting. (Rapport från Centrum för folkhälsa, Avdelningen för folkhälsoarbete, nr.3)

Dahlbech, P & Johansson, Å (1986). Gör inget utan glädje. I *Vad kan vi lära av Reggio Emilia?*. Stockholm: Pedagogik och kultur

Durnhofer, A (red.). *Uteboken*. Stockholm: Movium, Liber Utbildning AB

Ellneby, Y (1991). Barnens rätt att utvecklas. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB

Gedin, M (2006). På Pärlan väljer barnet. *Modern Barndom*. nr. 2 s. 7-11. Stockholm: Reggio Emilia institutet

Grahn, P (1998). Egen hård guld värd för själens harmoni. I Olsson, T et al *Människans natur – Det grönas betydelse för vårt välbefinnande*. Stockholm: Bygghälsorådet.

Grahn, P, Mårtensson, F, Lindblad, B, Nilsson, P & Ekman, A (1997). *Ute på dagis*. Stad & land, nr. 145. Alnarp: Movium, SLU

Grahn, P. Naturens och trädgårdens betydelse för personer med utmattningsdepression. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.lpal.slu.se/ShowPage.cfm?OrgenhetSida_ID=4276 [2007-04-04]

Hangaard Rasmussen, T (2007). *Den vilda leken*. Lund: Studentlitteratur

Harvard, I (2006). *Mer åt fler på lekplatsen – Bra lekplats för barn med funktionshinder blir bättre lekplats för alla*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Lansting

Hermansson, M (2006). *Val av material och utformning av sinnesträdgårdar för gravt utvecklingsstörda*. [Elektronisk] Examensarbete SLU Alnarp. Tillgänglig: http://ex-epsilon.slu.se/archive/00001083/01/Raporten_databas.pdf [2007-05-07]

Hogstedt, C, Bjurvald, M, Marklund, S, Palmer, E, Theorell, T (red.) (2004). *Den höga sjukfrånvaron - sanning och konsekvens*. Stockholm : Statens folkhälsoinstitut

Kvale, S (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur

- Kylin, M (2004). *Från koja till plan – om barnperspektiv på utemiljön och i planeringssammanhang*. Diss. Alnarp: Inst. För landskapsplanering, SLU
- Kylin, M (2005). Kojan är barnets sätt att ta plats i världen. I *Många kojor och mycket spring- att planera med barns perspektiv*. Gröna fakta, nr 3/2005. Alnarp: Utemiljö och movium
- Linninger, A & Olsson, T (2006). *Lek äger rum*. Stockholm: Formas
- Mårtensson, F (1993). Att vara liten är att vara nära marken. I Durnhofer, A (red.). *Uteboken*. Stockholm: Movium, Liber Utbildning AB
- Mårtensson, F (2004). *Landskapet i leken – En studie av utomhuslek på förskolegården*. Diss. Alnarp: Inst. För landskapsplanering, SLU
- Mårtensson, F (2005). Barn vill vara där det händer saker. I *Många kojor och mycket spring- att planera med barns perspektiv*. Gröna fakta, nr 3/2005. Alnarp: Utemiljö och Movium
- Norén-Björn, E (1993). Förskolan – att planera och bygga en miljö för utveckling. I
- Olsson, A (2006). *Buskar för barns utemiljö – Kriterier för fungerande växtval*. [Elektronisk] Examensarbete SLU Alnarp.
Tillgänglig: http://ex-epsilon.slu.se/archive/00001124/01/arbetet_f%C3%A4rdigt.pdf
[2007-05-07]
- Patel, R & Davidson, B (2003). *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Raustorp, A (2004). *Att lära fysisk aktivitet*. Uppsala: Kunskapsföretaget
- Reggio Emilia institutet. Om Reggio Emilia. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.reggioemilia.se> [2007-04-18]
- Söderström, M & Blennow, M (1996). *Utomhusvistelse minskar sjukfrånvaron bland daghemsbarn*. Svenska Läkaresällskapets Riksstämmas program- och sammanfattningsbok: Hygiea, Band 105, Häfte 1, 1996.
- Trost, J (1997). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur
- Wallin, K (1981). *Ett barn har hundra språk*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB
- Wallin, K (1986). Reggio Emilia och barns mångtydiga föränderliga värld. I *Vad kan vi lära av Reggio Emilia?*. Stockholm: Pedagogik och kultur
- Wallin, K (2001). *Reggio Emilia och de hundra språken*. Stockholm: Liber AB

Wallin, K (2002). Det kompetenta barnet. I *Opsis kalopsis*, nr. 2. s. 52-55. Stockholm: Opsis kalopsis

Wibeck, V (2000). *Fokusgrupper – Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Åkerblom, P (2002). Pumpor och heltäckningsmattor – om odling som pedagogiskt verktyg. I Olsson, T (red.). *Skolgården som klassrum – Året runt på Coombes School*. Stockholm: Runa Förlag

Muntliga källor

Andersson, Margareta
Förskollärare
Edwin Ahlqvists vägs förskola i Göteborg
(Intervju 2007-04-10)

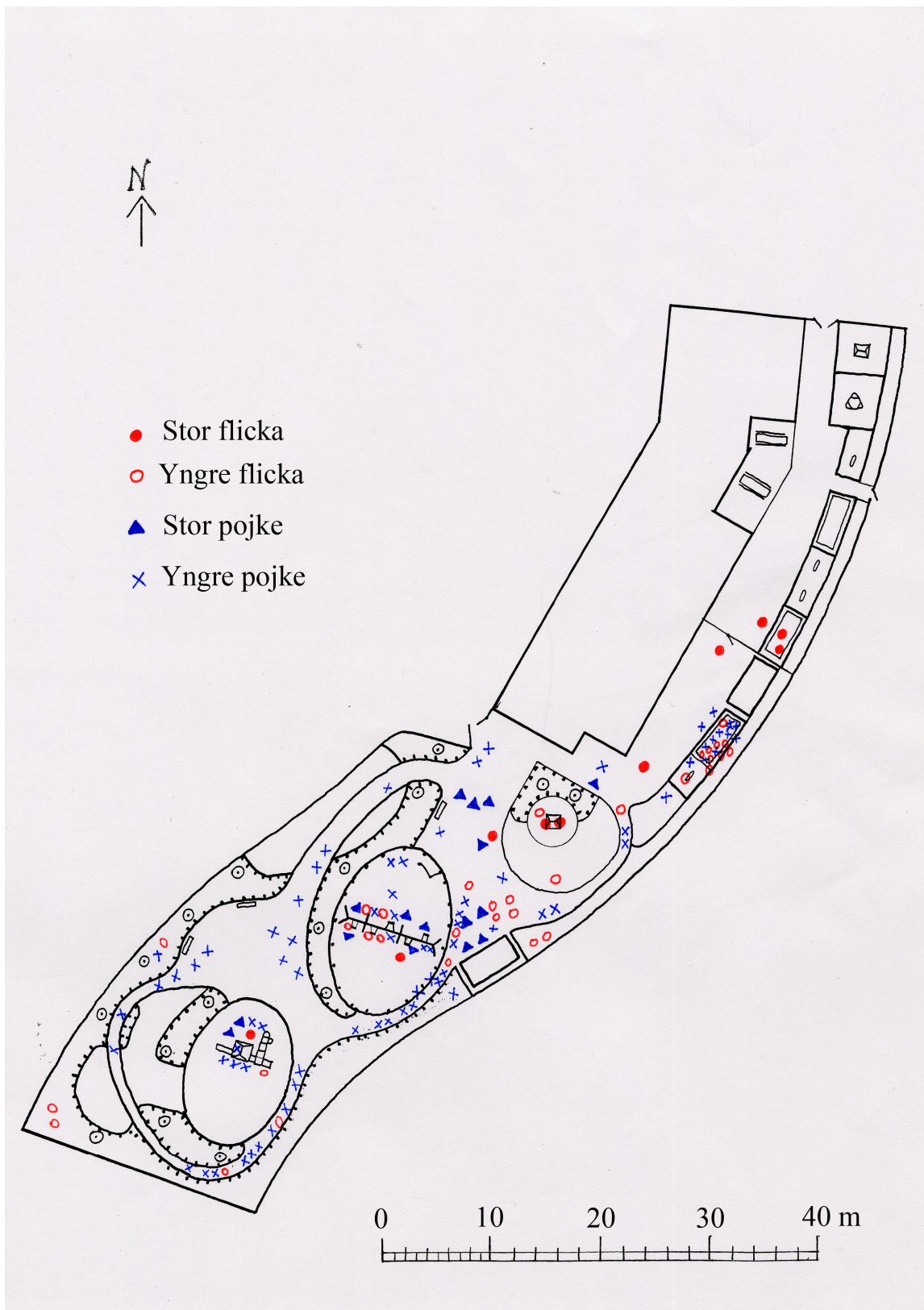
Bergendorft, Pernilla
Förskollärare
Edwin Ahlqvists vägs förskola i Göteborg
(Intervju 2007-04-10)

Jönsson, Maria
Förskollärare
Edwin Ahlqvists vägs förskola i Göteborg
(Intervju 2007-04-10)

Wang B, Sofi
Förskollärare
Edwin Ahlqvists vägs förskola i Göteborg
(Intervju 2007-04-10)

BILAGA 1 – AKTIVITETSKARTA

BILAGA 2 – FRÅGEGUIDEN

Fakta

Hur stor är förskolan?

Antal barn?

Antal avdelningar?

Vad har ni för bakgrund?

Hur länge har ni arbetat inom förskoleverksamheten?

Hur länge har ni arbetat med ett Reggio Emilia inspirerat tankesätt?

Reggio Emilia

Hur skulle ni beskriva de viktigaste grundstenarna i Reggio Emilias tankesätt?

Utemiljön

På vilket sätt vill ni använda utemiljön i Reggio Emilia pedagogiken?

Konkretisera

Skiljer sig detta sätt på något sätt från hur ni använder inomhusmiljön?

Vad ser ni för möjligheter med att jobba mer aktivt utomhus med Reggio Emilia?

Exempel

Vad behövs av gården för att den ska kunna användas i ett Reggio Emilia inspirerat tankesätt?

Stora eller små rum?

Tydliga eller vaga avgränsningar?

Stationer med olika teman?

Löst eller fast material?

Är tanken att det lösa tema materialet alltid ska vara tillgängliga för utforskning och lek när barnen är ute, eller bara under vissa tider på dagen?

Är det något material eller aktivitet som känns extra viktig? Varför?

Vad ser ni för nackdelar, respektive fördelar hos gården som den är i dag?

Leken

Vilka olika lektyper brukar ni observera på gården?

Finns det någon typ av lek som i dag har svårt att komma igång och utvecklas på gården?

Hur tror ni olika typer av lekar kan påverkas genom att man anpassar gården för att fungera bättre ut ett Reggio Emilia inspirerat synsätt?

BILAGA 3 – EDWIN AHLQVISTS VÄGS FÖRSKOLA I DAG

